Масса а мехкашкара пролетараш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГІалгІай областен комитета а Шолжа-гІалан горкома а, Нохч-ГІалгІай АССР-а оргкомитета а Шолжа-гІалан къахьегамхой депутатий Совета а орган

КІиранди
17
Ноябрь 1957 шу
№ 39 (2154)
Мах 20 кеп.

Гуйрийна лаьтта ахара планаш ханнахьа кхоачашъе еза

Коммунистий партес а Советски правительствос а оттадаьд, укх юххерча шерашка юрта боахама продукци яккхара а кхы мел долча гІулакхашта а, капиталистий мехкашта эггара хьалха латташ йолча, США-на тІехьа кхе деза вай аьнна.

Из доккха декхар кхоачашде чІоагІа лакхде деза дІадийна хІама дика дебарг долаш дола гІулакхаш. Лаьтта дІа а дийна тІадоалаш дола хІама масса а метте эш. Дукхача фабрикашта, заводашта, предприятешта бедалаш лу лаьтта. Адамашта, хьайбашта, кхы садоаллаш мелдолча хІаманна, ялат, доакъар кхы даа хІама лу лаьтто. Уж шедола хІама луш дола лаьтта дІадийна хІама цо дика дебадерг долаш, из тоаде деза.

Лаьттан Іилман йоах, гурахьа ялат чуийцача лаьтта чехка кІоаргга аха деза. Ахьа 15—20 ди дальча зІамигача ноxарашца (лушникашца) цІаьхка а юха аха деза лаьтта. Шозза сенна оах из? ХьалхагІа кхоарга ахаро доагІаш кІезига хулача мотте, лаьттана тІоадал соцаю, оасар доха ду, ялата зе деш йола са даолла хІамаш йоаю, лаьтта хьаьнду. ХьалхагІа лаьтта кІоаргга оахача хана, лаьттана кІалдаха оасара ги 15—20 ди дальача юха тІадоал, тІаккха шоллагІа бІаьста зІамигача нохарашца (лушникашца) из юха аьхача оасар чІоагІа доха ду лаьтта кхы а дикагІа тоалу.

Цу тайппара, гурахьа лаьтта шозза аьха бІаьсти дІадийна ялат а кхы хІама а шинь дакъа дикагІа хул, бІаьсти лаьтта а аьха дІадийначул. Сунженски районерча ХХ партсъезд цІийолча колхоза агронома Н. К. Бугаевс белгалдаьккхаьд из гІулакх. Цо йоах шоай колхозе, гурахьа шозза лаьтта а аьха дІадийначча хьажкІай цхьан гектара тІера 80 центнер ялар, бІаьсти лаьтта аьхача хьажкІай гектара тІера 30 центнер мара яланзар. Иштта дика хьувкъ кхыдола ялаташ а моллагІа дІадийна хІама а гурахьа аьхача лаьтта тІа.

Цудухьа коммунистий партес а правительствос а чІоагІа белгалдаьккхад бІасти дІадувча ялаташта гурахьа лаьтта ахар.

БІаьсти дІадувча ялаташта, гурахьа лаьтта аьха кийчдар, тоадара чІоагІа пайдана долга кхета а деш, республике дикагІа йолча колхозаша, совхозаша, МТС-аша шоаш бІаьсти ялат дІаде меллаьрхІа лаьтта хІанз гурахьа оахаш, цун планаш кхоачашъеш йоахк.

Гуйрийна лаьтта ахара план дика кхоачашъяьй ноябрь бетта 10-ча дийнахь Первомайски районе — 111 процент, Советски МТС-о—103 процент, Малгобекски МТС — 97 процент, Грозненски МТС-о — 97 процент. Цу районе а МТС-ашка а гуйрийна лаьтта ахара план дика кхоачаш хул, цар из болх дика вІашагІа белла хилар бахьан долаш. Гуйрийнара ялат чуийца ма баьллане а, дийнахьа а буса а, шин сменаца, лаьтта аха болабеннаб ужаш, цудухьа дика чакхбоал цига болх.

Массанахьа а дика кхетадац гуйрийна лаьтта ахарах боалаш бола пайда а, ца ахарах кхоачаш дола зе а. Во кхоачашъю гуйрийна лаьтта ахара планаш, Ворошиловски совхозе — 30 процент, «Джалка» яхача совхозе — 25 процент, Предгорни совхозе — 34 процент, Шелковски МТС-о — 35 процент, Староюртовски совхоза — 31 процент. Массанела воІа лел из болх Назрановски совхозе, цигара енна цхьаккха сводка а яц. Цу совхозаша, МТС-аша, кхы цар мо балхаш дечча совхозаша, МТС-аша, колхозаша, цар кулгалхоша дукха зе дергда мехка а къахьегамхошта а, болх чехка дика вІашагІа а белла гуйрийна лаьтта ахара планаш кхоачаш ца йича.

Гуйрийна лаьтта ахара планаш кхоачашъе торо йолаш я республике меййола совхоз а, МТС а, колхоз а. Царга цунна шортта кхоачам бола тракторащ а, кхы эша машинаш а, трактористаш а, механикаш а я. Планаш кхоачашъе де эшар районийн, совхозийн, МТС-ийн, колхозийн кулгалхой чІоггІа орцагІа а баьнна болх лерттІа дика вІашагІа боллар да.

ХІара тракторий бригадана а кхаьстача трактористa а пхе денна а цхьан денна а боагІа болх дІабала, из кхоачашбаргхьажа а беза кулгалхой. Тракториша бийсанна а денна а, ца соцаш болхбеш вІаштІехьа даккха деза шинь, кхоъ трактористий а механикий а царна гІулакх дерий а сменаш а я. СалоІаш болча трактористашта а, механикашта а, лерттІа салаІа моттиг а да дІайха хІама вІаштІехьа даккха деза. Цул совгІа царна кино хьокха а ,деша газет, журнал хилийта а кхы салаІарца сакъердам хургболаш гІулакхаш оттаде а деза. Дийнахьа ялат чуэцаш болхбеш йолча трактора, бийсанна лаьтта оахаргдолаш тракторий сменаш е еза. Ялат чуийца а шоай кхыдола балхаш кхоачашдь а яьннача тракторни бригадаша а, совхозаша а, МТС-аш а колхозаша а, новкъостал де деза тІехьайсачарна.

Берригача балха кхоачаш луш кхалхе лелае еза бергрячарна районашкарча, совхозашкарча, МТС-ча, колхозашкарча, кулгалхоша коммунисташа, комсомолхоша кхыболча активисташа.

Спутникий лелар

Спутникий лелар

15-ча ноябре Іуйран 6 сахьат долаш Лаьттан 2-ча искусственни спутника Лаьттан гонахьа 166 го баьккхаб. Хьалхарча искусственни спутникен цун ракетоносителои шу ханна цхьане 621, шоллагІчо 625 го баьккхаб.

Къаьга ха эттача хана шоллагІа лаьттан искусственни спутник духхьал дІахьажача Іуйран Малх хьалбоалача хана 58-гара 65 градусага кхоачалца къилбаседан широтах, Малх чубузачул тІехьагІа 40-гара 65 градусага кхачалца къулбехьен широтах го йиш я.

СССР-а Лакхерча Совета кхайкамашта жоп луш къахьегамхоша кхы а лакхду шоай балха хьинар

„Селханарчул дикагІа тахан дах вай, таханарчул дикагІа кхоана дахаргда вай“

№ 1 йолча швейни фабрике хинна митинг

Шолжа-гІалан предприятешка, учреждениешка хиннай цар дейна СССР-а Лакхерча Совето даьча кхайкарала хетаяь йола митингаш хиннай. Дукха болхлой гІулакхебараши бар Шолжа-гІалан № 1 йолча швейни фабрике хиннача митинге.

Трибуна тІа фабрикан партийни организацен секретарь Татьяна Игнатьевна Николенко я. Дог ураэтта дувц цо СССР-а Лакхерча Советo, юбилейни сессе гул а енна, советски адамаша шовзткъа шера хьаьена никъ бийцалга а, цар селхан яьха коталонаш белгал а я, тахьнара а кхоанара декхараш оттадаьлга а.

— Новкъостий, со теш, Лакхерча Совета кхайкарала жоп луш, — аьлар къамаьл йистедоалаш новкъ. Николенкос, — вай кхы а дикагІа болх бергхилара, воай къахьегамца вай паччахьалкхен низ а деррига дуне тІара машар а чІоагІбергхиларах. ТІом безац советски наха: уж тешшаме хьеж шоай кхоанарча денага, ухь теш коммунистически сирдача тІехьаленах.

Къамаьл ду фабрикан болхлочо новкъ. Дьяковас. Партеси правительствос, йоах цо, йокха йоахо ю советски наьха, къахьегамхой хьал-торо тоаяр мара кхы гІулакхаш дац цар.

Цо дувц, гитлеровски Германес вай межа дукха зенаш даьлга, эзараши эзараш нах чубаха цІенош дохадаьлга. Вай паччахьалкхено эхча а е низ а кхобанзар йохаяь городаши юрташи юхаметтоттаяра, чехкагІа нах дикача цІеношка дуса ховшийтара. Хала болх-м ба из, цхьабакъда халонех кхераш бац советски нах.

— Тха фабрикас а хьалдаьшй болхлоъта цІенош,—йоах цо. Октябра дезача деношка хьалха сона еннай цу цІеношка дика квартира. Ахьа кхыметтел, дог даха а йиш яц вай моллагІча болхлочун квартирага.

Сайна яьча йоакхонна жоп луш, аьлар Дьяковас, аз дош лу эггара дикагІа болх бечарна нийсса кхаьчча.

—Шергара-шерга лакхлуш латт болхлойн гІулакхебарий реальни алапий — аьлар дикаболхлочо Валентина Кремоненкос, — лакхлуш латт колхозникий пайдаш. Селханарчул дикагІа тахан дах вай, таханарчул дикагІа кхоана дахаргда.

Къамаьлаш дир моторисгкас новкъ. Мельниковас, цеха начальнико новкъ. Боряевс, кхыбараш а. Массане а дог гІоздаьнна, Лакхерча Совето даьча кхайкарна раьза болаш, керда балха толамаш даха кийча болаш, дир цар къамаьлаш.

Гулбеннараш берригаш а раьза болаш дар новкъ. Боряевс даь къамаьл. Цо йоах, советски Іаьдал латташ, шовзткъа шера хьаьена никъ — сийдола никъ ба. Вай дІахайтара дуненна социалистически система толажагІа йолга.

— Нагахьа санна, — йоах Боряевс, — хІанзалца дикагІа тоаденнача капиталистически мехкашта тІехьакхе гІертаг вай хиннадале, хІанзчул тІехьагІа, США-с а, уйла е еза вайна тІехьакхера.

Новкъ. Боряевс кхайкарал дир гулбеннарчарга кхы а чІоагІа тІакхаьча къахьега.

Гулбенначар Лакхерча Совета кхайкарала сийна лакхатІа дола декхараш тІаийцар.

УСМАНОВ ІА.

Сурта тІа: аьрдехьа — митинг хинна зал, аьттехьа — новкъ. Боряев къамаьл деш ва.

Республикерча къахьегамхошка дахкийта моаршалаш

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизар деададарца хетта Нохч-ГІалгІай Обкомо а Оргкомитето а моаршал хоатташ зІанараш яхьийтар Шолжа-гІали тІа а Нохч-ГІалгІай республике а советски Іаьдал оттадеш хиннача цІихазаль болча нахага.

Дезача деношка юха зІанараш яьхкар Къилбаседа Кавказе хиннача революционни гІулакхашка даьа лоацаш хинначаргара — Зинаида Гавриловна Орджоникидзегара, Григорий Зиновьевич Иоаннисанегера, Александр Зиновьевич Дьяковгара, Петр Семенович Масловгара, Николай Владимирович Анисимовгара.

Нохч - ГІалгІай республике бахача къахьегамхой промышленность, цу тІа боахам культура дегІаоалаяра даькъе кхы дІахо а дика ка ялар дезаш шоаш хилар белгалдоах цар цу зІанараш тІа.

• • •

ССКП Нохч-ГІалгІай Обкомо а Нохч-ГІалгІай АССР-а Оргкомитето а Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизарда дийзаь моаршал дахьийтадар ХІирий Лакхерча Совета Президиумага, Министрий Советага ССКП обкомага. Лакхерча Совета Президиумо а, Министрий Совето а, ССКП Обкомо юхаяйтача зІанар тІа шоай республике бахача къахьегамхой шерах Нохч-ГІалгІай республикерча вошал долча къахьегамхошка моаршал а хоатташ, коммунизм хьалъяра, ССКП ХХ-ча съезда исторически решенеш кхоачашъяра цар керда толамаш дахар шоаш чІоагІа лезаш хилар кхайкадур.

Кондитерски фабрикера дика болхлой

Октябрьски революцен 40 шу дизара сийна социалистически яхье а баьнна шоаш тІаийца Нохч-ГІалгІай обкомо нохчий йоІага новкъ. Хасиеваа.

— Са болх партена гуш хиларо со декхарийла ю балха оасарал йодача хана кхы а совъяьккха, — йоах новкъ Хасиевас, — аз низ ца кхобеш къахьегаргда тхоай цех вох цехашта юкъе хьохкаме хилийтарна.

Иштта дикача къахьегамца белгалбаьнна ба цу цехара бригадана кертe латт комсомолкайола Антонина Николаевна Кусенко. Шоашта йоагІа балха норма кхоачаш ца еш болхло

МАРКОВА К. С.

балха декхараш тІех дика кхоачашдеш дукха болхой ба Шолжа-гІали тІарча кондитерски фабрике. Царна юкъе а белгалбаьннаб ба Клавдия Семеновна Маркова начальник йолча, канфеташ еча цеха болхлой. Цар цехо укх шера итт бетта йоагІа план ханал хьалха 140 процент кхоачашъяьй.

Шийй болх безаш а дика лелабе ховш а хиларах лични дела тІа дІаяздердолаш баркал кхайкадир фабрикан администрацес цеха начальник йолча новкъ. Марковаена, болхлочоа Паус Хьамидовна Хасиеваена. Цул совнагІа дезача ноябра 7-ча ден сийна кхаьъетта болх дика барагІ моаршал хоатташ телеграмма яхьийтай ССКП

ХАСИЕВА Т. ХЬ.

ваь бригадаца. Балха боараман кхоачашдеш аппаратчицас, Лида Васильевна Батаевас а.

ПЛИЕВ И.

СССР Лакхерча Совета Президиумагарей, Министрий Советагарей, Советски Союза Коммунистически партен Централни Комитетагарей

Советски Союза Коммунистически партен Централни Комитетон, СССР Лакхерча Совета Президиумон, СССР Министрий Советон кІоаргча гІайгІаца дІахойт партега а, беррагача къахьегамхошка а, 13 ноябре Іуйрийна 7 сахьат даьча, Праге дІаьхцалуш хиннача халача лазарах Чехословацки Республикан Президент, Чехословакен Коммунистически партен Централни Комитета Политбюро член, Хаьлкхий болхлой болама деятель, Советски Союза тешаме доттагІа, новкъост Запотоцкий Антонин валар.

Советски Союза Коммунистически партен Централни Комитет	СССР Лакхерча Совета Президиум	СССР Министрий Совет.

Чехословакен Коммунистически партен Централни Комитетага, Чехословацки Республикан халкъа собранега, Чехословацки Республикан правительствога

Дукха деза новкъостий, доттагІий!

Советски Союза Коммунистически партен Централни Комитето, СССР-а Лакхерча Совета Президиумо, СССР-а Министрий Совето дІахойт шуга Чехословакен Республикан Президент, Чехословакен Коммунистически партен ЦК-а Политбюрон член новкъост Антонин Запотоцкий валараш шоашта халахетар хиннилга а из бахьан долаш шуца цхьана шоаш гайгІа еш хилар а.

Къахьегамхой мукъа баха лоаттабеча боккхача къовсама берригa шийн низ дІалуш, марксизмо-ленинизмах хьехам вахара чуьх дІакхухьаш, чехословацки а дерригача дунен а болхлой революционни а коммунистически болама хьалхарча мугІарашка латташ, дерригa шийн вахар дІадихьар новкъост Антонин Запотоцкий.

Новкъост Антонин Запотоцкий шоай тешаме воІ хинна бола Чехословакен къахьегамхойн Чехословакен Коммунистически новкъост Антонин Запотоцкий валарах, шоай гІорвааьна волча пролетарски революционерца, болхлой классан гІулакх бахьан Чехословаке халкъа-демократен Іаьдал чІоагІдарга а социализм ягорах а бахьан кІаьд ца луш къовсам лоаттабьча новкъостех яьлар.

Новкъост Антонин Запотоцкий массаз а хиннав Советски Союза тешаме а вазза а вола доттагІа. Дукха йоахо яьй цо, дукха низ дІабеннаб цо СССР-ан Чехословакен юкъера дохаргдоаца доттагІал а эйхха латта союз а чІоагІъярна дІахо дегІаоалаярнаа, социалистически лагера дерригача мехкий юкъерчи а вошал, вежарий доттагІал, экономически наь юкъерча хьалхваьжара а доттагІал ваьнна халар лакхдарнaa.

Советски Союза халкъашта цІакха а вицлургвац къахьегамхоеx хьаваьнна вола Чехословацки Республикан Президент, пролетарий гІулакх бахьан къувсаш латтача новкъоста Антонин Запотоцкий сийлаха сирла образ.

Советски Союза Коммунистически партен Централни Комитет	СССР Лакхерча Совета Президиум	СССР Министрий Совет.

Н. С. ХРУЩЕВА «ЮНАЙТЕД ПРЕСС» ЯХАЧА АМЕРИКАНСКИ АГЕНТСТВАН КЕРТТЕРЧА КОРРЕСПОНДЕНТАЦА ГЕНРИ ШАПИРОЦА ХИННА КЪАМАЬЛ

«Юнайтед Пресс» яхача американски агенствaн керттерча корреспондента Генри Шапиро Н. С. Хрущевгара къамаьл де тІаэца ше аьнна дийхар. 14-ча ноябра Н. С. Хрущевс Г. Шапиро тІаийцар, дуненa юкъера гІулакхаш, Советско-американски гІулакхаш, Советски Союза чура вахара гІулакхаши дувцаш къамаьл а дир.

Къамаьл деча хілар СССР МИД печатан отдела заведуюшчий Л. Ф. Ильичев. (ТАСС)

СССР лакхерча совета кхайкамаша дог ураоттадаьд

СССР Лакхерча Совето Советски Союза халкъашка баьча кхайкамо дог ура а оттадаь Іалмате чІоагІа къахьегарца керда толамаш доахаш ба МагІалбикерча мехкдаьтта промыслан управлени предприятейн болхлой.

Ухазарча предприятей болхлой советски Іаьдал даьккха шовзткъеи иттаалгІа шу далара сийна къахьегама вахтa а увтташ керда социалистически декхараш тІа ийдеш ба.

СССР Лакхерча Совета юбилейни сессен материалаш йовза гулъеннача МагІалбикерча Ленина орден леладеча цхьоалгІча мехкдаьтта промыслан болхлой митинге къамаьл даьча промыслан цхьоалгІча бригадан оператором новкъ. Кобрина К. Л. къамаьл деш дош делар советски Іаьдала шовзткъа шу а даьна шовзткъеи иттаалгІа шу доладолара сийна къахьегама вахта а лаьца керда толамаш даха, иштта декхараш тІаэцара мехкдаьтта доаккха беррига болхлой тІа а хьийзар.

Лаьттан кІал скважинашта ремонт еча мастеро И. М. Рогожина мехкдаьтта доаккхара беррагача болхлой цІерах планаш 150 процентал кІезига йоацаш кхоачашъелга тІаийцар.

Иштта лакха декхараш тІайду кхыча бригадашкарча болхлоша а.

Керда толамаш доах

Шоаш даьхача толамех тоам а а хинна Іеш бац советски нах. Кхы тІа а дикагІа къахьегарца жоп лу цар СССР Лакхерча Совета кхайкамаш Іомадеш.

ЧІоагІа къахьегаш я укх деношка мастера новкъ. Хохоева бригада. № 26 йола скважина йистеяьккха яла йоал из.

№ 18 йолча мехкдаьттад скважина бурув тохача шоаш ца кхобеш къахьег мастера новкъ. Бузулуцке бригадерча наха.

Планал хьалха бурув тохаш болх бу № 21 йолча скважина болхлоша а.

ХІара денна керда пайда луш долаш гІулакхаш дарца, рационализаторски предложенеш балха юкъе ахийтара къахьегамхоша дикка пайда боах МагІалбикерча мехкдаьтта доаккхара болхлоша. Бурув тохача конторан директор волча новкъ. Пыжовс балха юкъе доаладаьха кердача бурувн пайда эцарца дукха а сихагІа лел хІанз бурув тохара балхаш.

КхоалагІча промыслан шоллагІча бригада коллективо 1957 шу йистедоалаш планал совгІа 400 тонн мехкдаьтта даккха тІаийцад.

Планаш кхоачашъяьй

МагІалбика района «Ингушский» совхоза къахьегамхой (директор, нов. Аликов Уразбек С.) укх шера 20 октябре 2.200 гектара тІара хьажкІаш чуийца баьннаб, юккъера лаьрхІача хІара гектара тІара 15—16 центнер а йоакхаш. Царех 1.200 гектар комбайнашца чуийцад. Паччахьалкхенна дІаенна 7.930 центнер. Гурахьа дІадув ялаташ паччахьалкхен план тІехххоачаш а еш дІадийна даьннад. Планах 4.400 гектар дІае езача, 4.900 гектар дІадийнад, царех 2.350 гектар кІа дийнад, планах 2.100 гектар лаьрхІа хиннача. Дерригача лаьттех 2.313 гектар вышван тІехдувлийташ (перекрестни способах) дийнад.

Дукха ба совхозе дика балхаш деш нах.

4-ча отделенен звеньевая я 1956 шера денз цига болх беш йола, нов. Болоева Іайшат. Цун звенос план тІехххоачаш а еш ялаташ чуийцад укх шера. КІа —100 гектар, хІара гектара тІара 13,4 центнер а йоаккхаш (план—12 центнер), мукх—100 гектар, хІара гектара тІара 14 центнер (план — 13 ц.). гІадуаргаш — 50 гектар, хІара гектара 14 центнер а йоаккхаш) план — 10 ц.). Кхычa ялател дукха тІехдола хьохкамаш хьажкІаш чуэцаш цар. Цар чуийцад 80 гектар хьажкІаш, хІара гектара тІара 27 центнер а йоаккхаш.

Сенца Іалашдаьд нов. Болоева звенос кхыбарел дикагІа хьажкІаш хьувкъар?

Шоай звенос хьажкІаш дІаелаьрхІа лаьтта дІадахача шерa, гурахьа кхо а дилла, удобренеш тоадир цар, бІаьстий, агротехнически бокъонаша дІадохкуш бесса хьажкІаш дІа а ийира, ханнахьа оасараш а дир.

Лаьтта удобренеца тоадар, ялат увзъайтарна йола лард я.

Шоаш тоадьача лаьтта хьажкІаш дика хилар гучадаьннача цар, укх шера, хІара гектара тІа 20 тоннал кІезигагІа доацаш, 58 гектара тІа кхо дилла лаьрхІад. Шийй балха опыт новкъосташта дІахьех н. Болоевас.

Цун инициативах совхозе вІашагІйоккхаш я, ноябрь бетта болх болабергболаш юрта боахаман къахьегамхой квалификаци лакхъергйолаш агрокурсаш. Цар программ 200 сахьата лаьрхІа я. Агротехнически бокъонаш яххачa бесса ялатий гІулакх де къахьегамхой Іомабарие боккха пайда лургба цу курсаша.

Дика болхло хиларагІа укх шера, октябрь бетта Москве, Ерригсоюзан Юрта Боахама Выставке яхийта хиннай нов. Болоева А.

ДІахо йодача хана ялаташ дикагІа хьувкъадар кхы тІа а лакхде хьажа шоай звенон къахьегамхой.

З. ДАУРБЕКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР-а народни судаш харжара йола избирательни округаш

НГIАССР-а организационни комитето 1957 шера 11 ноябре баь соцам

РСФСР-а Конституцен 113 статьяга хьежжа, СССР-а, союзни а автономни а судаш вIашагIйоххарах долча Закона 23-ча статьяга а «РСФСР-а народни судаш харжарах йолча положенен» 14-чеи 15-чеи статьяшка а хьежжа Нохч-ГIалгIай народни судаш харжа, е избирательни округаш вIашагIйоххийла:

Шолжа-гIалан Ленински района цхьоалагIча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр—Ленински райисполком). Избирательни округа доазонаш да: «Красный молот» завода а № 611 йолча квартала а территори юкъе а йодаш, Широкая яхача улицан четни номераш (ерригаш юкъе а йолхаш) йолча цIеной оагIонгахьара доладенна, Шолжан аьрда оагIорахьа улла ленински района территори.

Шолжа-гIалан Ленински района шоллагIча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр—Ленински райисполком). Избирательни округа доазонаш да: ерригакерда еш латта кварталаши консервтреста совхози юкъе а йолхаш, Широкая яхача улицан нечетни номераш (ерригаш юкъе а йолхаш) йолча цIеной оагIонга кхачалца йола, Шолжан аьрда оагIорахь улла ленински района территори.

Шолжа-гIалан Ленински района кхоалагIча участкан, 75 народни заседатель юкъе а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Ленински райисполком). Избирательни округа доазонаш да: Орджоникидзевски района доазонга кхаччалца йола, Шолжан аьтта оагIорахьа улла Ленински района территори.

Шолжа-гIалан Орджоникидзевски района цхьоалагIча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Орджоникидзевски райисполком). Избирательни округа доазонаш да: хьалха хиннача кирпишкий заводеи карьереи къулбехьарча оагIонгахьара денз Буровая яхача улицага кхаччалца дола Орджоникидзевски района территорен центральни дакъа, Буровой улицатI гIолла дIахо Ассинский улица тIара 898. 880 кварталаш а гулоацаш, дIахо Ассински улица тIа гIолла Окружной улицага кхаччалца, дIахо машин-наькъага кхаччалца йола Окружной улицан четни оагIув. Ленински трамвайни кольцога кхаччалца йола Магистральни улицан территори, дIахо Шолжа тIа кхаччалца йола Ленина улица тIара четни оагIув; дIахо Баррикадни улицеи, Войковеи Воровскеи цIерагI йола поселкаши, Боевая яхача улица тIара цIеноши а чулоацаш, Магистральни улицага кхаччалца йола Шолжа аьтта бердацара территори.

Шолжа-гIалан Орджоникидзевски района шоллагIча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Орджоникидзевски райисполком). Избирательни округа доазонаш да: Революцен проспекта четни оагIув, машин-наькъа тIий долча кхаччалца бола Шолжа аьрда оагIув, Шолжа-гIалан станцен вокзал а вокзалера майдане а юкъе йоагIаш, Привокзальни а Клубни а улицашка гIолла, столярни изделеш ю завод юкъе а йоагIаш, Котельни улица, Маяковске улица, Роза Люксембурга улицан четни оагIув, Дагестански улицан четни оагIув.

Шолжа-гIалан Орджоникидзевски района кхоалагIча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр-Орджоникидзевски райисполком). Избирательни округа доазонаш да: Буровая яха улица, 878, 896 йола кварталаш чу а йоагIаш, Буровая улица а Ассиновски улица а пхорагIа вIаший чакхъювлача кхаччалца, Ассиновски улица тIа гIолла Окружни яхача улица тIа кхаччалца, Окружной улицан нечетни номераш йола оагIув машин-наькъа тIа кхаччалца, цигара Грозненски района доазонца гIолла № 3 йолча совхоза усадьбе кхаччалца, городок, Калинина улица, Кирова улица, машин-наькъа больница, дIахо шоссе гIолла Бухан-юртеи Октябрьски районеи долха наькъаш пхорагIа чакхдувлача кхаччалца.

Шолжа-гIалан Октябрьски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара изберательни округ.** (центр—Октябрьски райисполком).

Шолжа-гIалан Сталински района хьалхарча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр—Сталински райисполком). Избирательни округа доазонаш да: Андреевская долина яха а, Бухан-юрт яха а ацетоно-бутилови С. М. Кирова цIерагIа йолча завода болхлой поселкаш юкъе а йоацаш, ерригa Сталински район.

Шолжа-гIалан Сталински района шоллагIча участкан, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Сталински райисполком). Избирательни округа доазонаш да: Андреевская долина яха а, Бухан-юрт яха а С. М. Кирова цIерагIа йолча ацетоно-бутиливи завода болхлой поселкаш.

Шолжа-гIалан Старо-промысловски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Старопромысловски райисполком).

МагIалбика город, цу города администрацивни доазонашка чухь а города йистерча юртий советай территореш тIа а, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд хоржара избирательни округ.** (Центр — МагIалбикан горисполком).

ТIехьа-Мартан района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — ТIехь-Мартан райисполком).

Ведан района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара** избирательни округ. Центр — Ведан райисполком).

Грозненски (Шолжа-гIала) район, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** Центр — Грозненски райисполком).

Гумсен района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Гумсен райисполком).

Каргалински района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Каргалински райисполком).

Курчалоевски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ. (Центр** — Курчалоевски райисполком).

Ножай-юрта района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш. **народни суд харжара избирательни округ).** (Центр — Ножай-юрта райисполком).

Наьсарен района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ).** Центр — Наьсарен райисполком).

Надтеречни района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ).** (Центр—Надтеречни райисполком).

Наурски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Наурски райисполком).

Первомайски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш. **народни суд харжара избирательни округ).** Центр — Первомайски райисполком).

Советски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ).** Центр — Советски райисполком).

Сунженски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волащ, **народни суд харжара избирательни округ).** Центр — Сунженски райисполком).

Саясановски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш. **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Саясановски райисполком).

Хьалха-Мартан района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Хьалха-Мартан райисполком).

Шаьлан района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ).** Центр—Шаьлан райисполком).

Шелковски района, цу района административни доазонашка чухь, 75 народни заседатель а волаш, **народни суд харжара избирательни округ.** (Центр — Шелковски райисполком).

Нохч-ГIалгIай АССР-а Оргкомитета председатель М. ГАЙРБЕКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР-а Оргкомитета секретарь М. КОМАРОВ.

Сийлахь-боккхача Октябра сийна

Нохч-гIалгIай республикан юртбоахаман къахьегамхоша Советски Союза коммунистически партен — укх тIехьарча шерашка Американ ВIашагIкхийтача Штаташа доаккхачул совгI дальттеи, дулхи, шуреи даккхара соцам кхоачашбеш, тIехдика балхаш ду.

Колхозникашеи, МТС-ий, совхозий болхлошеи беш бола болх хьахьокх Нохч-гIалгIай республикан районашка арадувлача газеташ тIа.

Шаьлан районе арадувлача газета тIа бувц дика балхаш деш бола юрта къахьегамхой.

«Паччахьалкхенна 400 тонна баьца дaарий дIаденнад» яхача статья тIа газето язду: «Шаьлан совхоза ялхлатIча отделенен бригаде болх беш берригa кхалнах мара бац. Цхьабакъда, цар къахьегама толамашка хьежача кхыйолча бригадел тIехьа йиса яц из бригада. Ялат чуэцача хана тока заведующи Аврия Гулуевас, бешамий бригадира Лечи Шамаевс кхалнах хьагулбаь аьлар: «20-ча сентябре ялат чуийца йисте дала деза». Цхьабараша аьлар, кхы а хьалхагIа йисте даргда. Денна дош кхоачашдир цар. Эггара хьалхарча денoшка хьахьекхар цар шоай дика болх. Айма Касумова, Асма Касумова, Асмарт Ясуева, Аймани Абдулхаджиева кулгал деш йолча звеноша дийнахь боагIа боарам 200—250 процент кхоачашбу.

Бригадас баьца дaарий план ханал хьалха кхоачашйир. Паччахьалкхен 400 тонна баьца даар деннад.

Хьалха-Мартан арадувлача «Даьхе кердача толамашца гIозъйоккхаргъя» яхача газета тIа дувц. «Красноармейски совхоза 2-ча отделенен хьалхарча бригадас Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна яхье а бувлаш, комсаш чуэцача керда толамаш доах. Паччахьалкхен 115 тонна дIаеннай. Комсаш чуэцачеи царна гIулакх дечеи Елена Ахмадовас, Анна Мусаевас, Лайла Аягаевас, Али Усаевс, Александра Евглевскаяс, иштта кхыбараш а хIара денна йоккха коталонаш йоах.

Хьалха-Мартан районе арадувлача «Къонача къахьегамхоша балхаца керда коталонаш йоах» яхача газето къонача механизаторий болх бувц. Шофераш—комсомольцаш Ваха Чучаев, Рамазан Мальсагов мухь дIа-юха кхахьара сменагIа боагIа боарам 120—150 процент кхоачашбу. Машинаш дика лелаю цар, бензин кхо а деш.

Совхоза 10-ча отделене дика болх беш ва тракторист Сулейман Захаров. Гурахьа дувш дола ялат дIадувча хана ден а бус а болх бора цо. ХIара денна боарам 100—115 процент кхоачаш а бора.

ТIехьа-Мартане арадувлача «Колхозная правда» яхача газета тIа «хьажкIаш чуэцача дика болхбераш» яха корреспонденци я. Цу тIа дувц: Совхоза «Лермонтовски» яха пхелагIа отделени хьажкIаш чуийца яьннай. Укх тIехьарча хана 180 саг хиннав хьажкIаш хьайоахаш. Дика болх беш ба Зийна Хойхаева, Тамара Чатаева, Зазбик Чичаева, иштта кхыбараш а. Бешамашкара хьажкIаш чуккохьаш дика балхаш ду возчикаш А. Аснукаевс, Ш. Аззомировс, А. Шахтомировс, Х. Серемсултановс.

Механизатораш трактораш тоае болабеннаб

Вай республикерча МТС-ех болх дика леларца а, балха хьоккхамаш лакха хиларца а, ерригача болхлой коллективан дисциплина дика хиларца а хьалхале лелаерашца лоархIаш я Наурски районера Кирова цIерагI йола МТС.

Доа ца деш, ший ханнахьа, итт дийнахьа чуийца баьннаб цу МТС-а механизатораш шоаш гIулакх деш йолча колхозий укх шерара ялат.

ХIанз механизаторий коллектива хьалхишка эттад керда бехктокхаме декхараш—трактораши, комбайнаши, кхы йола юртабоахаман инвентарьи тоа а яь кийчъелга. БIаьстанара юртабоахаман балхаш доладалалехь, цар тоа а яь кийчъе еза 70 трактори, 300 кхы йола тайп-тайпара машинаши. Цул совгI 1958 шера 1-гIа май хьа тIа кхачалехь кийчъе еза цар йол хьокха машинаши, комбайнаши. Из бехктокхаме декхар кхоачаш де болабеннаб МТС-а механизатораш хIанзехьа а.

ЧIоагIа лоархIаме да дефект йоацаш машинаш тоаяр. Ший ханнахьа а, дика а машинаши кхы йола юртабоахаман инвентари тоа яь кийчъярга хьажжа толамаца чакхдаха вIаштIехьадаргда цар 1958 шера бIаьстани, ахкани балхаш.

МТС-а дирекцес машинаш тоаяра гIулакх тIадиллад дикагI гIулакхах кхеташ болча механизатораштa — тракторни бригадий бригадираштеи, цар помощникаштеи, квалифицированни трактористаштеи, комбайнераштеи. Цул совгI МТС-а механикаш а дIанийсбаьб къаьст - кхаьсттача участкашка цар дикагIа ремонтни балхашта кулгал де йиш хургйолаш.

Шеко яц из декхар МТС-а механизатораша толамашца а йиллача ханал хьалхатIа а кхоачащдерг хиларах.

С. КОТИЕВ.

Болх тоабаьб

«Грознефтеразведка» яхача треста механически мастерской металлисташа дукххача хана кхоачашъяцар производственни заданеш. Октябран хьалхарча социалистически яхьанца дакъа а лаьца, цар шоашта хьалхашка декхар оттадир — сихагIа болх тоа а баь, хьалхле лелаечарца нийсле аьнна. Къахьегам вIашагIболлар тоадара а, оборудованех дикагIа пайда эца а хьожаяь йола мероприятеш белгал а йир, чакх а яьхар. Цу гIулакхa пайда гучабаьлар: ийс бетта йоагIа план 105 процент кхоачашйир. Кхы а толамегIа болх бу ремонтникаша октябрь бетта.

Октябран хьалхарча яхьанца дикка дакъа лацарца белгалбаьннаб токараш нн. Савва, Фоменко, слесарь новкъ. Грачев, электросварщик новкъ. Юрьев дукхха кхыбараш а. Цар систематически тIеккхоачашду шоай балха боарамаш. Токарь коммунист новкъ. Боголепов Iома а венна, цхьатарраши станока тIа болх беш ва. Цо цхьан сменах беш бола болх — ши бIаь процентал совгIа ба.

Мастерской коллективо соцам баьб октябра бетта йоагIача программал совгIа 25 миллион сома продукци арахеца.

Октябра дезача доношка

ЧIоагIа дог гIоздаларцеи гIадбахарцеи накъа баьхкар МагIалбика районера къахьегамхой Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революцен 40-шу дузаш долча дерригача дунен дезача денга — 7-ча ноябрага.

Цу дезача дийнахь, Къилбаседа-хIирий республикан къахьегамхоша, гIалгIай цIерах йолча совхоза совгIата беннача дына тIа вагIаш, хьалха ваьнна совхоза директора заместитель новкъост Дзортов Махьмад а волаш, хIара отделенера вIашагI беттабеннача говра баьреша говраш а хехкаш сакъердам бир. Цига бар дукха а хьажа баьхка кагийнах, мехкарий иштта кхы дукха а нах — болхлой.

Сийлахь-боккхача Октябра дезача денга доккхий балха толамаш даьхача, дукххача къахьегамхошта ахчанца совгIаташ дир совхоза кулгалхоша. Иштта совгIаташ делар цига хьалхайоаларгах говраш хехкача наха а.

«Ингушски» совхозера дукха кхалнах а маIанах а, тайп-тайпарча балхаш тIа хьалхле лелорхой а хилар 7-ча ноябра дезача ден сийна Буро тIарча демонстраце дакъа лоацаш. Иштта демонстраций чакхъяьлар цар МагIабике а.

9-ча ноябре БуротIа выставочни олимпиадашка хьажа бахар цу совхоза ерригача отделенешкара 50 гаргга саг. Царна юкъе бар Дзортов Махьмад а, совхоза керттера зоотехник Дышниев а. 5-ча отделенера управляющий Гетагазов а отделенешкара бухгалтераш—Додов Сираждин а, Алероев Султан а, Булгучев а Султыгов а цул совгI, звеньевая йола Болоева Iайшат а, божабеттархой Арсамакова Диба а, Дзахгиева Роза а. Шурий—товарни фермера бригадираш а бар выставке хьажа бахарашца.

Самукъа даларцеи тамашийна хIамашка хьажарцеи шоашта хьалха ваьнна хиннача. цар представитела чIоаггIа баркал а аьнна, цу дийннахье а цIабаьхкар уж выставкера.

А. ДОДОВ.

Дика болх бу

МагIалбика района «Ингушски» яхача совхоза 3-ча отделене МТФ я. Цига леладеш дукха доахан да. Укх хьатIадоагIача Iана кийко яьй. Доахан чу леладеча отараштa хьаьха а хьаьха, кIир техай.

Доаханна гIулакх деш ялхайтта божабеттархо я. Шоай болх дика лелабу цар. ХIара божабеттархочо гIулакх деш 16-17 етт ба. Доахана даар дикагIа хилча мара цар шуреи, иштта кхыйола продукташи дукхагIа лургъяц. Цудухьа шоаш леладеча доахана даар дика леладу цар, ханнахьа гIулакх а деш.

Доахан леладеш цIи хеза балхаш деш ба Картоева Паизат, Галаева Зина, Гарданова Дуся, иштта кхыбараш а. Дийнахьа боагIа боарам 130-150 процент кхоачашбу цар.

Iаьсий леладеча дика болх беш ва Симонов Яков а иштта цун сесаг Симонова Надежда а. Симоновс йоах: «Со балха венача хана денз цхьаккха а Iисилг деннадац, хIаьта дукхагIа дараш дика тоаденна а да».

Божабеттархоша дош лу, тIа йоагIача хана кхы а дукхагIа болх бергболаш.

СихагIа чуерзае гуйра

Нохч — ГIалгIай республикерча дукхагIа йолча совхозаша, колхозаша, районаша доккхий толамаш даьхад юртa боахамаца деча балхаш тIз: шоай боахама луш дола дулх, даьтта, шура, фуаш, кхыйола юртбоахаман продукташ чуерзаьй, Iан тIехь дIадув ялаташ дIадийна даьхад, цунца тIадоагIача шера ялаташ хьувкъилга Iалаш а деш. Цхьабакъда, ерригa колхозаши совхозаши яц цу тайпара дика шоай балхаш кхоачашдаь, гуйра чуерзаяь яьнна.

Гуйра чуерзаяра гIулакх а гурахь дувш дола ялат дIадувлга а вIалла мегаргдоацча тайпара тIехьадоах Назрановски районерча Ворошиловски совхозо. Из совхоз хIанз а хьажкIаш а коартолаш а чуийца яьннаяц, кIа дIадийна яьннаяц. Планах 1500 гектар кIа дIаде дезаш йолча Наьсар—кертерча отделенес хIанзолца дIадийна кIа кхоачаш эзар гектар а яц. ХIанз а планах 500 гектар кIа дIаде дезаш я Долакха—юртара отделени, ТIой—юртара отделени—300 гектар.

Иштта мела лел цу совхозе хьажкIаши коартолаши чуэцилга а. Долакха юртарча отделене планах чуэца еза хьажкIаш 600 гектар яр. Ахаш гаргга хьажкIаш хIанз а чуэцанза яда цун.ХьажкIаш чуийца яла гарга яц ТIой—юртара отделени а. ХIанз а араядаш 400 гектар хьжкIай я совхоза.

Цу дерригача гIулакхаша тешал ду Ворошиловски совхозе юрта боахаман балхаш ханнахьа йисте дахара партийни а советски а организацеша къехьегамхой эшшача тайпара оарцах баьха ца хиларна.

Ворошиловски совхозерча къахьегамхой сийлен декхар да, дика эттача ханах бизза пайда а эцаш, цхьаккха дисахьат ца доадеш хьажкIаши коартолаши чуийца йоахилга, гурахь дувш дола ялат дIадийна доаккхилга(ялаташ чуийца мукъадаьнна латташ зяба оахилга.

Хьайбай боахам лакхабаккхарна, вай мехка дулх, даьтта, шура дукхагIа хилийтара хьакъехь партес вайна хьалхашка оттадаь декхар сийленца кхоачаш дарна де дезаш дукха тIулакхаш да Ворошиловски совхозе.

Х. БЕРСИЕВ.

ПЛИЕВ М.

БЕТТАЛА БИЙСА

Сийнча баьтIа зизаш санна,
Сигле хозъеш седкъий къег.
Дуне ходеш, сийрдагIъяьнна
Бетта зIанраш лаьтта лег.

Со ва водаш новкъа ваьнна.
Сайран фо да кер хьалбузаш,
Шийла шовда мелча санна,
Дог гIоздаьнна делаш, ловзаш

Сона гуш я лаьтта оахаш
Лела керда машенаш,
Бетта лиро сийрда йоахаш,
Лехкаш волчун юхьмараш.

Аьшка говр лехк къона волчо,
Балха нормаш ше еш кхоачаш
ГIерт из лакхъе Даьхен торо,
Адмий вахар кхыа хоздеш.

Сийнча баьтIа зизаш санна,
Сигле хозъеш седкъий къег.
Дуне хоздеш, сийрдагIъяьнна
Бетта зIанраш латта лег.

ДОТТАГIАЛ—БОККХА НИЗ БА

Йоккха дегагIоз йоалаш гIулакх нийсделар Каргалински района «ЦIе ахархо» яхача колхоза колхозниккий. Херсонски областа Цюрупински районерча 1 Мая цIерагIча колхоза делегаци ера царцига. Пхи ди даьккхар хьаьшаша дукххача тайпара болча колхоза боахамага хьожаш. 16 октябре украинерча делегатии «ЦIе ахархо» яхача колхоза колхозникии юкъара собрани хилар социалистически яхьий итогаш лоархIаш.

Шоай доттагIашта дувца хIамаш долаш бар цIеахархой. Колхоза ахчан пайда 5 миллиони 400 эзари сом бар. Царех 2263465 сом комсий 36 гектаро деннеи, 2722000 сом — 19000 устагIо деннеи дар. Ялатий хьувкъар, планах 1 гектара тIара 18 центнер йоагIача, 19,6 центнер дар. Гуйрана дувча ялатий план 10 октябре, районе хьалха кхоачаш а яь хIанз, планал совгIа ялат дIадувш боахк. Хьалъеш латташ гIишлош я.

Шоай доттагIий опыт хьа а ийца, шура совъяккхар толамца кхоачашдеш боахк цIеахархой. 16 октябре кхьчача хана хIара Iаттагара 1790 кг. шура яьккхай цар, бIарччача дIадахача шера 1193 кг. мара ца хиннача. Хьалхале лелаеча доьяркаша, нн. Нагумановаси, Рычковаси, Агаповаси и кх. б. хIанзалехь а яьккхай 2000 кг. совгIа шура хIара Iаттагара. 1 январага кхачалехьа ерригача колхоза хIара Iаттагара 2000 кг. шура йоаккхаш шоай социалистически декхар кхоачащде вIаштIехьа да хьайбаш леладерий.

Украинерча хьайбаш леладераша шура совъяккхара шоай опыт царга дIаяларал совгIа, деттача доахан тайпаш дикагIа тоаде а новкъостал ду цIеахархошта. Боккха пайда луш долча цIеча доахан тайпах 100 совгIа Iасалг дехкад цар аккхарга.

Декхарийла болаш ца Iе, цIеахархоша а оттадир украинерча шоай доттагIашта дIае 200 эзар комсий га (овла) совгIата лулга а, цул совгIа 300 эзар га йоххалга а. 1958 шера, бIаьсти «ЦIеча ахархочун» комсаш лелаю дикагIа бола болхлой гIоргболаш ба, шоай доттагIашка комсашцарча балхацара шоай говзал дIахьокха. ДIаяла говзал я а я царга. Укх шера пхелагIча бригадо хIара гектара тIара 157 центнер комсий гулийр.

Тха боахам дукххача тайпара ба, йоах 1 Мая цIерагIча колхоза председатела нов. Надточе,— бакъда, ахчан пайдана шол тIехьа дисад тхо. 3 миллион сом совгIа мара бац тха ахчан пайда, шун — 5 миллионал совгIа ба. Из совбаккха укх цхьан шера дIае лаьрхIа да тхо 125 гектар комсий бешамаш. Шун новкъосталца из декхар тхона кхоачаш а дулургда. «ЦIеча ахархочун» комсаш лелаю болхлой чIоагIа тIадбаха бар шоай доттагIаша комсаш йолае лархIарагI, бакъда, царел тIехьа ца бисара духьа, шоаш тIаийцача декхарашка цIаькха а хьежар уж. Хьалха тIаийца хинна декхар дар — 1960 шера комсий бешамаш 110 гектарага кхоачаяр. ХIанз, уж 200 гектарага кхоачае лаьрхIад цар. Пхе шера йолча планал дикка совгIа хул из. БIаьсти дIайийна хиннача 25 гектар комсашта, гурахьа 30 гектар кхы тIакхетаргйолаш я. Цу гIулакхa эша балхаш даь даьннад, дIае материал кийчъеш а я.

Собране украински колхоза делегаташа хозача дешашца тIехтехар цIеахархошта цIеной гIулакх.

5-миллион пайда боллашехь а, бехк мабаккхалаш, тишача, къаьнача цIенолгашка ма дахий шу-м, аьлар цар,— колхозникашта хоза а дика а цIенош де а мегаргда... Тхо,, берригa а колхозникаш Октябран 40 шу дуззаш кердача, кхоачамца долча цIеношка чу ховшоргболаш да.

Из тIехтохам бокъонах а лаьрхIа, собранен лаьрхIар, тIадоагIача шера колхозникашта керда, кхоачамаца кийчдаь 50 цIа хьалделга.

Пайдана дола хIамаш вIаший дуккха а дийцар собране. Дерригаш а колхозаш йIаьхийгIа хилийтеи, колхозникий бахар тоадеи лаьрхIа да уж.

ДоттагIал доазув доацаш гIулакх да. 1 Мая цIерагIча колхоза викалаша тIаийцар, цIеахархошта боккха пайдалуш дола доахан доладара новкъостал делга, цунна духьала цIеахархоша лаьхIар, колхоза чхьагIар деча пункте, комсех из доаккхаш йола пресс оттаеш царна новкъостал де.

ЧIоагIлуш латтача доттагIалои, юкъерча яхьои новкъостал дерга царна шоай эггара дикагIа йола уйлаш кхоачашъе.

ГРЕСЕВ Я.

НЕФТЕПЕРЕРАБОТЧИКИЙ ТОЛАМАШ

Политически а Iилман а кхетамаш доаржадеча Ерригсоюзан обществан Нохч-ГIалгIай отделенени. Нохч-ГIалгIай совнархозеи № 7 йола бюллетень арадаьннад.

«Деналца къахьегарах хьахиннараш» яхача цун статья тIа дувц республикан мехкдаьттах тайп-тайпара продукташ йоахача предприятеша 1957 шера итт бетта социалистически яхье а айтта даьха толамаш. Сийрда нефтепродукташ яхара а валовой продукци арахецара а 10 бетта йола план ханал хьалха кхоачаш яьй цу предприятеша. Планал совгIа 40700 тонн сийрда нефтепродукташ а, 5700 тонна авиационни даьтта а, кхы дукха нефтепродукташа еннай цар Даьхенна.

Орден лелаеча нефтеперерабатывающи завода технологаша шера йола план кхоачаш а яь, тIадоагIача шера доагIа доагам доаккхаш ба.

Шолжа-гIалан нефтемаслозавода №1йолча цеха коллективо 104,5 процент, крекинг-завода №1 йолча цеха коллективо 115,9 процент итт бетта йоагIа шоай балха план кхоачаш яьй.

Цу бюллетена «ЯлхлагIча пятилеткан новатораш» яхача статья тIа дувц: В. И. Бронников яхача а Шолжа-гIалан нефтемаслозавода токарь Н. Кузнецов яхача а новаторий балхаш.

Ю. АНИСИМОВ.

Керда арадаьнна брошюраши сборникаши

Республикански книжни издательствос Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна брошюраши сборникаши арахийцай.

Юртбоахаман культуран болхлошта «Кагирхошта юкъе лелабу культурни болх» яха брошюра араяьннай. Брошюра тIа Вартанова а Смашина а статьяш я Хьалхара—Мартанеи Шаьланеи районий культуран цIеношка беш бола культурно-массови болх а бувцаш.

Юртбоахаман болхлоштеи, специалисташтеи А. К. Иванюк язъяь «Буртиг бола ялат чуэцара йола комплексни механизаци» яха брошюра араяьннай. Брошюра тIа дувц комплексни ялат чуэцар.

Республикански краеведчески музейс кепа тоха кийчдаьд «Нохч-гIалгIай краеведчески музейн хоамаш» яха сборника 9-гIа выпуск. Цу сборника тIа 1917—1920 шера хьалха хиннача Терски областе а, къаьстта Шолжа-гIали тIа хинна тIом бувц.

Шолжа-гIали тIарча Iилман — тохкама институтa сборник арадалийтад доклада тезисаш — «ГрозНИИ» кхоалагIа Iилмана — технически конференци тIа а йолаш. Цу сборника тIа Iилмантохкама укх тIехьарча хана ГрозНИИ геологени, мехкдаьттани, газови скважинашта бурув деттари областей балхаш да.

ИСАЕВ.

Первомайски района хьунах пайда эцара наькъаш

Денгара-денга дегIаухача вай халкъан боахама чIоагIа эшаш я дика хьу а, тайп-тайпара хьуна продукци а. Боккха лоархIам болаш я хьу кхиамат тоадара а эрози цу хилара а (хиво лаьтта доха ца дара), мухах моттиг лораяра а.

Вай республике 7% хулча лаьттана тIа хьу я. ГIаьнаш тайп-тайпара хиларах а хIаьта кхаьчан тIеххкаьчаи дуккха хенаш хиларо а вIаштIехьдолийт вай республике хьу кийчъяра болх дикка боаржабе. Бакъдар аьлча, шерлуш а латт из болх. Цхьабакъда укх сахьате Первомайски районе хьу лелаяра а кийчъяра а гIулакх доккхий кхоачамбоацараш долаш да.

Хьу хьакхар а, из дIа-юха кхахьар а дукхагIа йолча моттигашка нийса лелац, вешта аьлча, керда хьу юхахьалтIаяргйоацаца тайпара лел. Къаьстта из гIулакх белгалдаьннад попа хьу йолча моттигашка. ХIанзолца хьу цхьатарра хьокхаш хиннай (лесосечни метод), дуккха босалеш мукъа а йоахаш. Цу мукъаьяннача моттигашка керда хьу юхахьалтIаялац, нагахь санна йоале а лоадам боацаш кIезига а йоал. Специальни хьуна техника цу хиларах хедадьхенаш йоккхача тракторашца а лебедкашца а теххадеш дIаккхухь. Гувнаш тIара чухийташ долча хенашта специальни лотокаш а дац. Цу тайпара йолча хьу кийчъяра методаша дегIайоагIаш йола къона хьу оатт, лаьттан лакхера гумусни тIоа (укхаза: хьаьнача лаьттан тIоа; тумус—дейнача хьайбаехи баьцовгIаехи хьахинна органически вещество) бохабу. Иштта йола моттигаш дуккха я Первомайски лесопромхозо лелаеча хьунагIа. Цу моттигашка юха хьу хьалтIаяйлитара духьа Iальмате дукха къахьега а деза, хIаьта дукха ахча дахийта а деза. Цул совгI, цхьатта поп хьатIа яьнна нийсенна дIаоттар вIаштIехьадаргдац массехк итт шера мара хIана аьлча из тIа йи долча моттигашка мара дегIаягIац.

Цхьатарра хьу хьакхара тIехьа да эрози хилар; нагахьа хьу хьекха мукъаяьннача моттиге кIотаргаш яьнналяле а, масса кхерам ба е лоаш деша е догIа дилха мухале чудоагIача хих. Цул совгI, цхьатарра хьу хьокхаш хилча (просечни метод) хIалак хул массехк шера йоккха дика хьу а хинна дIаоттаргйола къона попаш.

Уж тайпара харцахьа метод хилийта йиш яц кхы дIа йодача хана. Вай хьу чIоагIа, ший коа тIара беш санна, лорае езаш я. Из гIулакх кхета а дань лесхоза болхлошка хьу кийчъеран къоастаеи йола юкъ-юкъера мара хьу хьокхаргйоацаш, къестаеза. Цу гIулакха чIоагIа лоархIаме да специальни хьуна техника лелаяр: аьшк-мушина наькъаш, хьу мухалех чуухийташ тайп-тайпара системаш и кх. а.

Первомайски районе хьу лелаяра гIулакх тоадар гаргарча хана чакхдаккха дезаш да.

АДЖИГОВ Ш.

Ираз долаш тIехьале хийла!

Иллен а ашара а Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен ансамбла хьалхара концерт

Иллен а ашара а Нохч-ГIалгIай ансамбла хьалхарча концерте ваха хала дар. Из йолаяла дуккха хьалхагIа дерригa билеташ дехка дар. Республикан районашкара кердача коллектива цу концерте кхача гIерташ, музыка езаш бола дукха нах баьхкабар. Зал йизза хиннача наха, тайп-тайпара йола йоккха программа хьа а хьокхаш, концерт оттаяьрашка дIайха моаршал хеттар.

Укх лохехьа оаха арайоаккх иллен а халхара а Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен ансамбла хьалхарча выступленех лаьца йола Дерригдунен а Ерригсоюза а фестивалей лауреата Эсамбаев Махьмуда язъяь рецензи.

* * *

Вай республике вIашагIъеллай керда музыкальни коллектив. 27-ча октябре концерте хинна дуккха бола нах, иштта ала йиш яле, из коллектив яьча дийнахь вIашагIкхийтта бар.

Иллен а халхара а Нохч-ГIалгIай ансамбла репетицеше йолаенна дукха ха яц. Цу ансамбла чу боагIаш художественни самодеятельноста дика талант йола викалаш ба. Царха дукхагIабарий хIанз а хиланза яргйоаца профессиональни кийчо яц. Цхьабакъда, из иштта дале а, ансамбла хьалхарча концерто тешал ду ансамбла йоккхий торонаш хиларах, из нийсача новкъа латташ хиларах.

Программан хьалхара номер яр «Баркал хилда партена» яха илли (халкъа музыка, тоадаьд композитора А. Халебскийс). Дика яздаь а дулхахцIех йолча ший Коммунистически партеца халкъа бола безам дика хьахьокхаш а да из илли. Илли алархошта дирижировани еш хиннача, ансамбла кулгалхо волча композиторо ше геттара дика ашарца тоадеш даьккхар из илли. Хьалхара программа эргаш хилар чIоаргIа лоархIаме да. Нохчий а гIалгIай а иллел совгIа, эрсий халкъа илли «Колокольчик», белоруссий илли «Вечеринка», румынски халкъа бегий илли «Духхьал иштта», китайски илли «Аламухань» даьхар концерте. Цу тайпара репертуар эрг-эргаш хиларо тешал ду ансамбла кулгалхой халкъий доттагIала тIехьа, интернационализмана тIехьа къахьегамхой кхетабарна шоай выступленеш мел лоархIаме я ховш хиларах.

Иллиалархоша къаман куц хьахьокхаш аьлар царха хIара илли. Са ала безам ба, А. М. Халебске а дика говзал йолча къоначa хормейстера Ю. Н. Семиряковс а дика кулгал дир концерта аьнна.

Нохч-ГIалгIай фольклор дика довзаш волча, республикан заслуженни артиста Димаев Iумара гул а ду, лора а ду халкъа иллеш. Димаев Iумара ше а Iалаьмате дика оал халкъа иллеш. Пандарца къаьстта дика локх цо уж. Цу концерте Димаев Iумара лекхар «Лоамарой ашараши» «Салман» яха халхара йиши (лезгинка).

Нохч-ГIалгIай мехка наха юкъе чIоагIа баьржа болча дахчан пандарца лирически иллеш дика даьхар Усманов Абдулгане.

ДIаяхача хана нохч-гIалгIай литературацеи искусствацеи частушкаш дацар. Республикан заслуженни артист волча писатело А. Хамидовс яздаьд эгтара хьалха частушкаш. Цо царца хестабу колхоза къахьегам. Уж частушкаш концерте дика товш аьлар. ЛадийгIараш цар чIоагIа белабир, частушкаш аьннарашта а частушкай автора а баркал аьлар цар. Шек воалилга яллац из жанр дIаяржарг хиларах.

Зама ювцаш йола частушкаш ансамбло яхарал совгIа, колхозни самодеятельносто а йоахаргъя.

Хьалхарча программе йоккха моттиг лаьцар халхархоша даьча халхараша а. Къоначa халхархоша хIанзехь а дикка говзалаш Iомаяй. Дикка уйла тIайохийтар юрта боахаман болхлой къахьегам хьахьокхаш долча «колхозни халхар» яхача халхаро. СССР-а Доккхача театра балейтмейстера нов. Грикуровас лоархIамера болх бир ше «жа Iуй халхар» яха халхар оттадеш. Из чIоагIа лоархIам болаш а бакъдолаш а да. Совлен хIама дац цу халхарца, цу халхарца пучаювлар халхархоех йоахка говзалаш.

ЛадийгIарий теркам тIабахар концерта кхыйолча номерашта а. Дика номер йолаш да «цхьан йоаIага догдоахараш» яха белама ду халхар, хореографически хьакъехь шердаь а кхы тIа тоаде дезаш а из дале а. Дукхача солисташа хьахьекхар шоаш дикача оагIонгахьара. Эгтара хьалха цIи яккха еза, йоккха темперамент йолаш, халхарца а оамалашца а дезаш дола куц оттаде ховш волча, профессиональни чIоагIа грамотни волча халхархочун Юсупов Гелане.

Дика халхар дир З. Сардаловас, Т. Исаковас, С. Виситовс. Боккха болх баьб балетмейстер В. Дакаевс.

Харц хургдар иллен а халхара а Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен ансамбла хьалхарча программе дерригa дика дар аьлча. Кхоачамбоацараш а дар. Вай мехкарча халхархой дикагIа йолча коллективашца нийса дIаоттарна ансамблен коллективо дукха болх бе беза. Из дарна мел эшар да цу коллективе: къона исполнителаш, халкъа теркам а безам а. Ираз долаш тIехьале хийла аьнна ловца бокkхаргба вай цу ансамблен коллективана из яьча дийнахь. Ший торонех бизза пайда эцалба цо, нохч-гIалгIай музыка гул а йойла, цунах наха пропаганда а йойла.

М. ЭСАМБАЕВ.

МОСКВА ТАХАН

Советски Социалистически Республикай Союза столица я Москва. Эрсий мехка гIолла доагIаш долча шин хина — Оканеи Волганеи юккъе латт из. Москва — города юкъе гIолла чакхдоалаш да Москваи, цунах кхеташ дола Яузои яха ши хий.

Москван ерригача а моттиго дIалоац 334 квадратни километр, из моттиг 25 района йикъа а я, хIаьта укх гIалий чу 1956-ча шера лоархIамах вахаш 4839 эзар саг а ва.

Москва-гIаланна кулгал деш я цу тIалан исполнительни комитет. Цу комитете хержа ва 853 депутат, царна юкъе воагIаш 346 болхло а, 200 совх инженери, лори хьехархой иштта кхыбола йоазончаш а ба.

ХIара шера Москва хозъярна, тоаярна дIадохийт бархI миллиард сом гаргга ахча.

1947-ча шера сентябрь бетта 800 шу кхаьчад Юрий Долгорукес Москва йилла йолаяь. Цу хана чухь кхозза мукъа-баьккхаб Москвас вай мохк моастагIчун боацабарах: монгольско - татарски Iазапахи, польски интервентехи, Наполеона тIалатарахи.

ЛоархIам булургбоацаш чIоагIа дакъа лаьцад Москван пролетариато 1905—1907 шерашка хиннача революценна юкъе. Москван къахьегамхоша 1905-ча шера декабрь бетта яьча восстане вай мехка масса а моттигашка революцен толгIе хьоайир, хIаьта 1905-ча шера хиннача революцено пролетариата кхетам дикка лакха а баьккхар. «1905-ча шерара генеральни репетици хиннаецаре — яьздора В. И. Ленина 1917-ча шерарча Октябрьски революцен толам хила таро хургъяцар».

1917-ча шера ноябрь бетта дIаэттар Москве Советски Iаьдал.

1918-ча шера март бетта Петроградера Москве хьаера В. И. Ленин керте а волаш йола Советски правительство. Къаьнарча Кремла тIа яьржар дунен тIа эггар хьалхарча социалистически мехка цIе байракх.

1922-ча шера 30 декабре Ерригсоюза Советски съездо соцам бир Советски Социалистически Республикай Союз вIашогIойллара хьакъехь, цу хана денз Советски Союза столица хинна дIаотт Москва.

1941-ча шера декабрь бетта уккхаз вай эскаро баьккхача толамо дерригача дуненна дIагойтар шой эскар эшалургдац яхаш гитлеровцаша дувцаш дар фаьлг хилар.

ТIемал тIехьарча итт шерачухь боахаман а Iилман-культуран а, коммунальни а гIишлонаш яра хьакъехьа доаккхий толамаш даьхад Москве. ДIаувтташ лат нах чубаха цIеной кварталаш, ехкаш я метрон керда линеш, гIалин магистралаш, дегIаух культуран боахама кварталаш, дегIаух гIали лаьттанна кIалхьара боахам—телефонии, газови, хин, йIовхон линеш.

Вай берригача мехка арахецаш долча кIадаех Москве арахец: кIадаш — 30 процент, зипаш—55 процент, даьреш—46 процент. ЧIоагIа лоархIам болаш йоккхий предприятеш я Микояна цIерах йола кхачанкомбинат, ден-бус 600 тонна шура чакхйоккхаш йола шурий комбинат, «ЦIе октябрь» а, «Большевик» а яха кандитерски фабрикаш.

Духхьал цхьан пхелагIча пятилетке московски предприятеша арахецаш йолча промышленни продукцен дукхал совдаьннад 70,3 процент. Цу тайпара дийбад: прокат 24 процент, автомобилаши станокаши — цаI-ах, подшипникаши электроматораши — шозза, зипаш — 54 процент, даьреш—шоззеи-ахаззеи. ЯлхлагIча пятилетке московски предприятеша арахецаш дола промышленни продукци дебаргда 65 процент. ТIемал тIехьарча шерашка чIоагIа доккхий а хоза а цIенош даьд Горьке цIерахча, Мещански, Новослободски, улицашка, Колужски, Ленинградски, Хорошевски, Можайски, Ярославски шоссешка.

Геттар сиха а дика а деш да нах чубаха ду цIенош. Нагахь 1915-ча шера Москван ерригa а жилищни фонд (нах чубаха цIенош) 14 млн квадратни метрах лагташ хиннаяле, хIанз цун жилищни фондо дIалоац 24 миллион квадратни метр. ХIаьта ялхлагIча пятилетке Москве хьалъяь яла езаш 11 миллион квадратни метр квартираш а я.

Сиха еш латт Москве культуран - боахаман гIишлонаш. ЯлхлагIча пятилетке яь чакхъяха езаш я 230 школай, 200 берий бешамий, бIаь гаргга яслей гIишлонаш. 1956/57 дешара шера хьайиллай 2.000 моттиг йолаш йола 12 школа-интернаташ, хьаелларгйолаш я 17 эзар меттиг йолаш йола керда больницеш, 1957-ча шера хьайиллай 1026 номер а йолаш йола «Украина» яха гостиница, ЦIеча мейдана гаьна йоаццаш яь йоалаш латт 2700 номер йолаш йола керда гостиница.

ЧIоагIа лоархIам болаш ба гIали хин боахам. ХIанз столицан хин боахам 1913-ча шерачул 16-за дукхагI ба. ХIара пхи минута 25 миллион ведар хий доагIа Москвана чу. Цу гIулакха чIоагIа лоархIам болаш да Волга Москвана чудоаладар.

1940-шера 173 кубически метр газ лора Московски заводаша, хIаьта газопровода линен йIоахал 547 километр а яр, газификаци я 62 эзар квартира а яр. Бакъда, Саратов-Москва а, Дашава—Киев—Москва а, Ставрополь—Москва а яха газопроводаш яхкаро таро хилийтар 1940-ча шерачул газ бархIазза совъяккха. Цу тайпара, Московски Совета фонда чу йоагIаш йола ерригa а квартираш газаца йIоахъеш я. Цул совгI, газ йоагаеш я 200 совгI завод а фабрика а, иштта 8 эзар гаргга тайп-тайпара коммунальни предприятеш а. Газа лоархIам барна аьлча тоаргда, тIеххьарча шин шера газ йоагаяро таро хилитай Москва—Саратов яха газопровод йилларна дIадахар миссел ахча кходе.

ГIали транспорта юкъе чIоагIа лоархIам болаш я метро. Натахь пассажира цхьан километр наькъах автобусага 17 коп., троллейбусага — 15 коп, трамвайга — 9 коп. доде, метрога 8 коп. мара додац.

ТIеххьарча 20 шерачухь гIали троллейбусни лини 22 километрагара 393 километрага кхаччалца йийбай, хIаьта 57 машинагара 941 машинага кхаччалца парк сов а яьннай. Духхьал цхьан 1955-ча шера Москверча троллейбусаша дIаюха вигав 665 млн. саг.

Советски Союза масса а оагIонашкахьара 10 машиникъ боагIа Москвана чу.

9 вокзал я Москве: Ленинградски, Ярославски, Казански, Курски, Павелецки, Киевски, Савеловски, Рижски, Белорусски.

Пхе фордах кхет Москван хин наькъаш: Балтийски, Каспийски, Азовски, КIайча, Iаьржача фордех.

Москвера 32 километр уллача Быковои 24 километр уллача Внуковои шиъ аэродром я. Цигара вай сомолеташ дIа-хьаух Бухаресте, София, Тиране, Белграде, Будапеште, Варшаве, Праге, Вене, Берлине, Хальсинки, Копенгагене, Стокгольме, Кабуле, Уланбаторе, Пекине, Пхьеньяне. Цул совх лелаш я Москва—Париж, Москва—Дели яхана линеях а самолеташ. Iилман а культуран а центр я Москва. Советски Iилман штаб — СССР-а Iилмай Академии укхаз я. Цул совгI кхы ялх академи а я Москве: юртабоакама, медицински Iилмай, гIашлоний архитектуран, художестван, педогогически Iилмай, коммунальни боахама.

Столице болх беш я 540 Iилман учреждени а 70 лакхара дешара заведени а. Лакхарча дешара заведенешка масса а тайпарча говзалий Iилма хьехаш ва 15 эзар профессораш а преподавателаш а. ЧIоагIа лоархIамера я Ломоносова цIерах йола паччахьалкхен университет:

Дукха театраш да Москве: художественни академически театр, паччахьалкхен Доккха театр, ЗIамига театр, Вахтангова а, Маяковски а моссовета а, Пушкина а цIерах дола театраш, иштта кхы дуккха а.

ЧIоагIа лоархIам болаш бола исторически а художественни а дукха музеяш я столице. Москверча къахьегамхой балха керте латт КПСС Московски организаци.

Вай даьхенна хьалхишка Москверча къахьегамхоша даьсий дола гIулакхаш белгал а доахаш, СССР-а Лакхарча Совета Президиумо Ленина орден еннай Москвана.

ГIала чIоагIа хозъю Москвана юккъе уллача ЦIеча мейдано. Цу мейдан тIа, Кремлевски пена юхе я Сийлахь—воккхача Ленина мовзалей. Мейданна уллув улл дерригача дуненна цIи хеза йола Кремль.

Дуккха хана хьалха цу Кремле къестадеш хиннад эрсий паччахьалкхен гIулакхаш. XVIII-гIа бIаьшераш долалуш уккхаза хьакхайкадаь хиннад Василий Шуйский паччахь оттар.

1612-ча шера, шоаш полякашца лоаттабеча къовсаме толам баьккхача указа нахага моаршал деннад Мининеи Пожарскеи.

1755-ча шера уккхаза хьайила хиннай М. Ломоносовс московски университет а.

1917-ча шера московски пролетариато эггар хьалха кара йоалайир Кремль.

ЦIеча мейдан тIа латташ я Васили Блаженне храм. Из эрсий говзала теш, храм Ивана Грозне 1.560 шера ейта я, хIаьта из яьраш эрсий говзанчаш Яковлеви Бармеи хиннав. Ший 400 шу даьннадале а, хIанз геттара чIоагIа я из храм чуйола здани. Цу храма уллув латт Мининаи Пожарскенеи 1818-ча шера оттадаь памятник, ЦIеча мейданна уллув я шийна чу 4.000 болхло волаш йола, вай мехкара эггара йоккхах йола паччахьалкхен универмаг — Гум.

ЦIеча Мейданна уллув уллача Кремло дIалоац 26 гектар йола моттиг. Уккхаз, бархI бIаь шу хьалха Москва йилла волавеннав Суздальски аьла Юрий Долгорукий. ХIанз Кремлана гонахь йолаш йола кирпишкий карт Иван III яхача паччахьа 1.462—1.505 шерашка ейтай. Кремлен карта, Ленина мовзалейна аьрда оагIорахьа, латт Спасски башня. 71 метр лакхал долча цу башнех доал 1852-ча шера делла дола сахьат. Духхьал цу сахьатах боаллача цхьан гургала дозал да 135 пунт, хIаьта цун минутий стрелка дIоахал—3,28 метр а да.

Тамашийна хоза тоаенна, шийна чу дукха собораш, музеяш, иштта кхы хIамаш йалаш я Кремль. ХIара денна массехк эзар саг хул Кремленга хьожаш. Кремлен коа чухнахь я йоккха Кремлевски дворец. Из яьй 1838—1849 шерашка. Дворeца чухьнахьа хоза тоадаь цIенош а залаш а я. Цу залех йоккхах яр Георгиевски яха зал 61 метр дIоахали, 17,5 метр локхали 20,5 метр шерали долаш я. Цу двореце я шийна чу Коммунистически партен съездаш а, СССР-а Лакхарча Совета сессеш а хулаш йола заседаней зал.

Кремле я вай мехкарча музеях эггара дикаx йола цаI — Оружейни палата. ЧIоагIа исторически а культуран а маIан долаш йола 6—7 бIаь шу хьалха яь хIамаш я цу музее. Цу хIамашта юкъе да СибрегIа эггар хьалха караерзаяьча Ермака герзаш, Мининеи Пожарскеи хIамаш. Годунова Бориса трона тIа дийкха кIада, хIаьта леладаь дошо жIарг, Петр I кочамаш, английски паччахьа Елизаветас Годунов Бориса яйтта корета и. кх. дI. а.

Кремле я 1505—1509-ча шерашка яь йола шийна чу бейна паччахьаш дIабехкаш хинна йола, чIоагIа хоза Архангельски собор. Иштта чIоагIа хоза яь я Успенски собор а.

ЧIоагIа тамаш йолаш я Кремле чу латташ йола царь-пушкеи царь-колоколи. Царь-колокола дозал 200 тонна да. Из баьб 300 шу хьалха эрсий говзанчо Моторина Ивана.

Иштта, эрсий говзанчо Чохов Андрейс яь 40 тонна дозал долаш йола царь пушка я. Кремле чувахаш а болх беш а хиннав дерригача дунен къахьегамхой баьчча хинна вола В. И. Ленин. Цудухьа вай мехкарча къахьегамхошта чIоагIа хьамсар хет Кремль.

ХIара денна хозлуш, тоалуш латт вай Даьхен — Советски социалистически Республикай Союза столица — Москва.

Ахмад ВЕДЗИЖЕВ.

ЛЕНИН

ЧАХКИЕВ ЮВСАП

Хоарцонца хоарцонаш хувцаш,
Низболчо кIалвисар Iувдаш,
Дуне дар беза гIа лувзаш,
Дунен чу хьо ваьлча, Ленин.

Дерригa хьай доккха хьаькъал,
Ца лерхIаш тIех мискай наькъал,
Дийцар Iа мискашта даькъал,
Къахьегамхой доттагIа, Ленин.

БIаьшераш де гIерташ дайнар,
Адамий хьаькъалхой хьийгар,
Турпалаш ше бахьан байнар,
Де кхийр хьа, тха баьчча, Ленин.

Дуненна керда никъ бийллар,
Ираза вахар хьадийллар,
Къамашта бокъон ниI йийллар,
Хьо тхоца вахаргва, Ленин.

Массанега а дешийтара хьакъехьа дола закон кхоачашдар

Советски паччахьалкхено шергара шу мел дала дукхагIа ахча дIаухийт адамашка дешийтарна. Вай цхьан республике адамашка дешийтарна 1957 шера Правительствос дIахийцад 90 миллион сомал дукхагIа ахча. ХIара шера итташ миллионаш сом дIахец школаш хьалъярна. Цу гIулакха 1958 шера Правительствос Ночх-ГIалгIай республикана дIахецаргда 20 миллион сом.

ХIанз республике болх беш я везткъа эзарнел совгIа дешархой деша багIаш йола 400 гаргга школа. Вай республикан хIара районе 2—3, хIаьта цхьайолча районашка пхиппа а йолаш, юкъера школаш я болх беш. Республике хьайиллай 148 юххьереи, 117 ворхI шерареи, 91 юкъереи школаш а 8 школа-интернат а. Цул совгIа унеи айпеи долча берашта къаьстта шоашта хьайиллай 9 школа. Царца я хьуна йистера дарбан 2 школа, бIарган дайна а, кIезига хIама гуш а, къора-меттаза а долча берий школаш, хьаькъала тIехьадисача берашта новкъостленна йола школа а и. кх. дI.

Шоаш дахача доацаш кхычахьа дешаргдолча берашта хьайийллай 2.244 моттиг а йолаш 67 школа-интернат.

Республике йолаш йола школаши интернаташи деша даха ха йолаш дола бераш чуэцарна а ворхI шера деша декхарийла веш дола закон вай республике массанахьа чакхдаккхарна а кхоачамболаш я.

ССКП XX съезда директивашка хьежжа укх гарггарча шерашка вай мехка массане а средни образовани йоаккхилга дулургдолаш да. ХIаьта йоккхача промышленни городашкеи республикай, областей, краяй центрашкеи хIанзале а дIадола а даьд из. Массане а средни образовани йоаккхилга дIадоладар массане а ворхI шерара дешар чакхдаккхарца дувзаденна да. Цхьабакъда, баьча тохкамаша хьахьекхар ворхI шера дешара декхар вай республике во кхоачашдеш хилар.

Цхьайолча моттигашкарча къахьегамхой депутатий Советаша а РайОНО-ша а боаггIача тайпара мах бац цу лоархIамерча гIулакха.

Къахьегамхой депутатий Советий а ОНО-й а кулгалхоша терко еча моттигашка дерригa бераш школашка чу а эзад лерттIа деша а ух. Цхьабакъда дукхагIа йолча районашка кхоачашдеш дац массанега дешийтара декхара хьакъехьа дола закон. ХIанз а деша даханза 977 бер да, дукхагIа яраш 1—4 классашкара йиIигаш а йолаш. Массане а ворхI шерара дешар Iоамадара декхарах дола закон къаьстта во кхоачашду 130 бер деша ца дагIача Советски районе, 114 бер деша ца дагIача Ачхой-Мартановски районе, 113 бер деша ца дагIача Шалински районе, Наьсарен, МагIалбика районашка.

Деша даха ха йолаш дола бераш деша ца ахара керттера бахьан да боахамашта долча новкъостала дашьеи ноаношеи бераш цIагIа сецадар. Цу дашьа кхетадац, деша ца додаш беро дахийта хIара ди — бера кхетам лохбалар долга, дешара тIехьабисари шоллагIча шера чубисари долга. Школай кулгалхошеи хьехархошеи хIанз а эсала лелабу берий дашьтеи ноаношьтеи юкъера берашка ворхI шера дешийтара декхарах лаьца бола хьехамеи кхетамеи болх. ЦIабахкарца бувзабенна боахамех боахка берий дай-ноаной школашка, дай-ноаной собранешка ахац, хIаьта хьехархой уж бахача кхачац, хIара коашка чу а ухаш уж баххача моттигашка хьехам бац. Юртеи поселковии къахьегамхой депутатий Советаша школаштеи райОНО-штен новкъосталаш дац. Комсомольски организацеша а теркал ца деш дут бераш деша ца ахар.

Къаьстта белгалдаккха дезаш да 5—10 классашка деша дезаш йола йиIигаш деша ца ахар. Нохчийи гIалгIайи бахархоех цхьадолча даькъан тIехьайисача къаьнарча уйлаша деша ахийтац 12 шу а дукхагIа а ха яьна йола йиIигаш. Август бетта берий учет еча хана дуккхача даьш-ноаноша вIалла гуча а ялийтанзар кхелета йиIигаш. Масала, Ачхой-Мартановски районе 5—7 классашка деша дагIаш дерригa а 257 нохчийи гIалгIайи бер да, царех 16 мара йиIиг яц, хIаьта 8—10 классашка дешаш 2 йиIиг мара яц; Курчалоевски районе деша дагIаш 126 бер да нохчий, царех 6 мара йиIиг яц, хIаьта 8—10 классашка цхьаккха йиIиг а яц. МагIалбикан районе 5—7 классашка деша дагIача 173 нохчийи гIалгIайи берех 24 йиIиг мара яц. Кхы дикагIа дац гIулакхаш Советски, Шалински кхыйолча а районашка.

Цхьайолча районашка бераш деша ца ахара бахьан уж школе кхувла транспорт ца хилар да. Масала, Первомайски района Ленина цIерагI йолча колхоза председатело новкъ. Гордиенкос бераш школе кхувла подвода еннаяц.

Цхьайолча районашка боаггIача бесса теркам бац массанега дешийтара закона. Масала, Ачхой-Мартана ройонни кулгалхошта дика ховш да Самашкинскии Ачхой-Мартанеи юртсоветашка деша ца ухаш 55 бер долга а, юртсоветий председателаш нн. Ерпылеви Костини массанега дешийтара закона вIалла теркам ца беш болга а. Из гIулакх бахьан долаш 4 октябре райисполкомо Самашкинскии Ачхой - Мартанеи юртсоветаш декхарийла-мйир 10 дийнахьа деша ца ухаш мел дола бераш деша дахар Iалашде, аьнна. Цу хана денз бут совгIа ха яьннай, цхьабакъда гIулакх меттахьа а даьннадац. Масала, СаьмуIашка деша ца ухаш 17 бер да.

Соцам бар кIезига да. Из соцам кхоачашбарна контроль лоаттае еза. Райисполком декхарийла я юртсовета кулгалхошкара, школай директорашкара массанега дешийтара закон кхоачашдар хьадеха.

Ведено яхача юрта кхалнаьха юкъера межрайонни школа-интернат я, паччахьалкхено бизза кхоачам а беш. Цу школе деша ягIа 7 класс яьккха йиIигаш. Дукха я цига Iандий, селий, гIумкий къамий йиIигаш, бакъда царна юкъе нохчий йиIигаш 22 мара яц. Республикан ОНО-на а е школан кулгалхошта а ханзар нохчий-гIалгIайи йиIигех школа-интернат вIашагIйолла. Цу гIулакха а духьала даьлар къаьнарча Iадатски оамалехи юхедисараш. Школан-интерната педагогически болхлоша дукха дувцарах хIама ца хулаш, цхьаболча даьша — ноаноша деша яхийтанзар шоай йиIигаш. Иштта, Хьалха-МартантIа деша безам болаш хиннача нохчий 10 йиIигах цхьаккха а деша яхийта тиганзар даьша.

Нохчийи - гIалгIайи къамий йиIигашка (мехкарашка) дешийтара болх боккха теркам бе безаш ба. Цу гIулакха оарцагIъяла еза халкъан образованен отделел совгIа партийнии, комсомольскии, советскии организацеш ерригa общественность. Хетаргахьа, йоккхийча юрташка къаьста йиIигашка дешийтарна классаш вIашагIйохка езаргъя.

Массанега дешийтара закон дизза кхоачашдарна кIезига лоархIам болаш дац хIара школе ший фонд хилар.

Цунца ший ханнахьа новкъостал дергда йишйоацаш долча берашта. Шолжа-гIалий тIарча цхьайолча школашка дукха болх баьб из фонд вIашагIйолларна. Масала, № 21 йолча школе 5.500 сома даара фонд вIашагIтехай, № 22 йолча школе 3.250 сом. № 7 йолча школе 1.800 сом и. кх. дI. Цхьайолча школашка дукха болх баьб из фонд вIашагIйолларна. Цхьабакъда юрташка чIоагIа ладара лел из болх.

Массанега дешейтара закон кхоачашдара чIоагIа Iаткъаш да республикан районашка махбеча организацеша берий барзкъаши когий гIирсаши кIезига кхахьара. Цу хьакъехьа йола Оргкомитета поставлени махбеча организацеша Iалаьмате во кхоачашъю.

Къахьегамхой депутатий Советий моттигерча исполкомашта, школай педагогически коллективашта, халкъан дешара отделашта хьалхашка, сийдола а лоархIаме а декхар латта, массанега дешийтара хьакъехьа йола Оргкомитета постановлени гарггарча хана кхоачашъяр. Даьшта - ноаношта юкъе кхетама болх боаржабе беза, хIара коа тIа отташ, деша ца ухаш дола бераш белгал а даь, цхьаккха бер дешара юкъе доаладанза дита йиш яц.

Н. ДЕМУШКИН.

Арадаккха кийчду абат

36-гIа УРОК

Кх кх. Кхокх.

Кхокх кха-ла кхе-ра кхес-тора
кхор кха-ба кхе-рам ма-кха.

Кхокхарч дукха деза Османа.
Кхокхарч дика да.
Хоза ловзо Османа кхокхарч.
Османа шок техача сигала долх кхокхарч.
Оалхазараш лораде деза.
Тха школе я оалхазараш лораду звено.
Учитало дийцар тхона, оалхараш лораде
Сиха лела

37-гIа УРОК

Трактор.

Боал оа-хам лоа-бат
Лоа лоа-ми лоам.
Оах-кам оа-мал боахк.

Оахаш лел трактораш.
Боал тувсаш,
Хоза оахаш,
Таташ деш,
Сиха лел
Тха трактораш.

38-гIа УРОК.

Хь хь. Хьайра.

Хьа-би хьаст Хьа-мид хьай-ба
Хьа-ди хьастам Хьа-ва хьа-рак.

Тха колхозо хьайра йиллай.
Ялташ охь колхоза хьаьро.
Колхозхой хьара ух ялат ахьа.
Тха школера бераш дахадар хьара.
Ма хоза яр хьара!

39-гIа УРОК

Пхьар.

Пхо пхьар хьа-би
Пха пхьа-гал хьа-ди
Пхиъ пхьид хьай-ба
Пхо-ра-гIа пхьоа-ле хьай-ра
Пхийт-та пхьарс хьа-жа
хьаст.
пхьа-гал.

Анзор дика пхьар ва.
Сийрда, хоза я цу пхьоал. Цо говрашта лаһаш детт, колхоза нохараш тоаду, дукха балхаш ду колхозе.
Анзора пхьоал ду пхьоале.

40-гIа УРОК

Пп Пио-не-раш.

Пен пе-ла пас-та поп
Пед пар-та пе-ро пхо

Тхо гулделар тхоай школе.
Фата етташ, зурма лекхаш, хоза иллеш доакаш долхтхо. Дика дешаш да тхо, Ленина Бараш.
Оаха дика деш, тхо Ленина бераш да.
Тхо пионераш — Ленина бераш да.

41-гIа УРОК

Цц Циск.

Циск цар-на цер-гаш Ба-ци
Цел ца-ца буц цу

Бераштa хозахет циск. Циск боахама дика а пайдана а да. Дахкаша ялат дуъ, ялат доаду. Дехкий лувц циско. Хоза ловз цискаца тха воша Иби. Нане цаца а цел а бера тхона. Цацаца лувс.
Ца-ца.

42-гIа УРОК

Жж Бо-жа

Жа-би жоп мож жий
Хьа-жи муж бож жим.

Тха колхозе дукха божа а жа а да. Божа дикача тайпах ба, дукха шура а луш. Дика пайда хул бежах а жах а. Дaьтта, шура, нахча, тха, нихь, дулх доал царех. Жа а божа а дика доажаду.

43-гIа УРОК

Юю юрт.

Юв юб-ка Ю-сап юр-тIа
Юрт юхк Юв-наз юс-тара.

Ювназ.

Ювная говза болхло ва. Из ва Кожзаводе болх беш. Тха юртара ва Ювназ. Тхо дахадар тхой хьехархочунца заводага хьажа. Цига вайра тхона Ювназ. Болхлой бераша дика деш, хоза лел.

44-гIа УРОК

Тха класс.

Йоккхен сийрден я тха класс. Цу чу латт парташ, истол, доска, зизаш.
Пенах доал Ленина сурт. Тхона еза тхоай класс, цу чу сатийна, безаме я.
Тха классе дежурнеш хул,
Деша дика ух тхо.
Шо а аха деша дика.
Оаш а деша дика.

45-гIа УРОК

Ёё Ёлка.

Ёл-ка мон-тёр.
Лёт-чик са-мо-лёт.

Керда шу долалуш ёлка йир оаха тхой школе. Дукха бераш а боккхий нах а баьхкар ёлкага хьажа. Ёлка оттаьча бераш дар, иллеш а доахаш. Монтеро лампаш ехкар тха ёлках. Лётчикаш а баьхкар тхо долча, керда шу ираз долаш дувца. Слёте баьхка колхозхой оаха доахача иллешта раьза хинна бахар.

46-гIа УРОК

Щщ

Щет-ка Щерс. Об-щест-во.

Ачалкхерча тикаь чу цергашта хьеха щёткаш я. Тхона ера ийца цергашта хьекха щёткаш Ахьмада щёткаца щIенъю цергаш. Тха школерча бераша а ера ийца дукха цергашта хьекха щёткаш. Оаха Iодувшаш церган щёткаца цIенъю. Щётка дукха мах ца бехаш я.

47-гIа УРОК

II Iаьхар.

Iаь-хар Iаь-ли Iаж воI
Iуй-ре Iа-са Iад ниI
НIа-на бIаьс-ти Iам баI

48-гIа УРОК

Тха колхоза дукха жа да. Дика жа да уж, Ма хоза дар уж Iаьхарий! Хоза ловзар уж Ма хоза дар уж Iаьхарий! Хоза ловзар уж тхоца. Iаде йохар, са а ба хоза Iаьхар. Кара Iомабаь Iаьхар ба из.

49-гIа УРОК

ХI хI хIан-ги.

ХIан-ги ХIа-нет Со-хIип хIа-на
ХIа-ма ХIа-ли Воа-хIап

— ХIами, хьавола хIама даа. Шортта шура я вайна.
— Аз яац, нахаца цхьан када чура хIама.
Цаьан када чура шинне хIама яа мегац. Оаш а ма яа нахаца цхьан када чура хIама.

50-гIа УРОК

ГI гI ГIа-ла.

ГIа-ла гIол гIар гIум
ГIай-ба гIал гIанд гIоз.

ГIалмат хIалха лоам гIали чу вахар.
Хала дар хьалха лоам а ара а ваха.
ГIалмат а ГIайсам а ба совхозе болх беш.
Хоза да ГIале вахар.
ГIале бераш дика кхет дешарах.
Деша дика ух цар бераш.

51-гIа УРОК.

КI кI КIур.

КIа кIод кIир кIа-да
КIув кIор кIо-дар кIор-мац.

ГIапур, гой хьона кIур? Мел хоза ух из урагIа хьувзаш, сувсаш. Чехкача машено боаржабу шерача ара кIур.
— Хьава, машенаца яхайий хьо?
— Яхай со Наьсар-керте кхаччалца.
Ма хоза дар машинаца Ростов водаш.

52-гIа УРОК

Беш.

Тха школен беша дагIа дукха сомий хенаш. Дика лат цу хенаш тIа сомаш.
Боккха пайда лу цар школена. Дешархоша хени гонахьеш хIара шерра-шера оахк, оасар далийтац оаха тхой беша.
Гурахьа дика тоалу сомаш.
Лораде соми хенаш!
Оаха соми хенаш дегIар беша.
Оаш а догIа соми хенаш беша.

53-гIа УРОК

ЦI цI ЦIа

ЦIе-на цIо-ка цIо-гIа цIа-гар.
ЦIов цIас-та цIе цIов
цIа-гIа цIа

ЦIа.

ЦIа хила деза сийрда, цIена.
Иштта Сонес цIа цIена лeладу.
ЦIена лeладу Шаше а шой цIа.

54-гIа УРОК

Насни Сонни школе ух.
Цар дика деш школе а цIагIа а.
Тхой цIенна хьалхашкарча беша хоза ловз тхо. Дукха бераш а хул тхоца ловзаш.

55-гIа УРОК

ПI пI ПIелг.

ПIелг ПIаь-рас-ка хум-пIар.
ПIенда

Салмана пIелг хоадабир. Лорага вахар салман. Лоро молхаш а хьекха пIелг берзабир.
Дика ба лораш. Лораша дарба ду наха.
Лораша йоах: цIено лалае, унагI цIена хургда шу.
Лораша яхар де деза. ЦIено лело еза. Лораша яхар даьр унагI цIена хургва.

56-гIа УРОК

ЧI чI ЧIогарг.

ЧIа-ма чIуг чIий хьан-дарг
ЧIу-гал чIега чIенг чIаь-пилг
чIим чIегалг

57-гIа УРОК

Оалхазараш лораде.

Эхки дукха чIогаргаш хул, школен коа бIенаш дехкаш. Хоза да уж чIогиргаш. ЧIогиргаш чIоатIа пайданна оалхазараш да. Кхашта, бешамашта зенаш ду чоапалгаш дIайоах цар. Тха школе я цхьа дешархой звено «оалхазараш лорадеш» яхаш цIа а йолаш.
Цар дика болх бу Iай.
Iай оалхазарашта даа-хIама тувс, цар бIенаш лораду.

58-гIа УРОК

Къ къ. Къоа-лаш.

Къоа-лам да-къа букъ
Къам де-къа никъ
мукъа цIокъ.

59-гIа УРОК

Къоаси городе деша вахар. Дукха сурташ дехкар, дика дешар Къоасе. Ше городера цIавоагIаш дукха къоаламаш дера цо. Уж делар Къоасе ший вешийна Махьмада. Махьмад чIоагIа гIадвахар.
Махьмада а хоза сурташ дехкар къоаламаца. Къоаламаца хоза сурт дилла.

Фуд из?

Никъ юкъе болаш ши воша вах, шоайла бIарга гац уж.

Тхога язду

Юрта клуб

Наьсарен районе Буро-КIалха езткъа моттиг йолаш клуб я. Клуба 3.855 экз. книжкаш долаш библиотека а дешара зал а я. Мукъача хана кагийча наха салоIача хана са мукъа даккха ловзае шахматаш а, шашкаш а, домино а я. Цул совнагIа лакха балалайкаш, мандолина, чIондарг, гитара, иштта кхыйола хIамаша я клубе. Шин истола тIа газеташи журналаши дада. Цхьанне тIа ловзо шахматаши шашкаши яда. Клубеи, библиотекаи, дешара залеи пенаш тIа доахкача В. И. Ленина а, ССКП ЦК члений а, кандидатий а портреташа, лозунгаша, плакаташа хозъяьй клуб.

Клубо укх шера подписка яь «Правда», «Сердало», «Советская культура», «Известия» кхыдола газеташ а «Знамя», «Агитатор», «Смена» яха журналаш а да. 1958-ча шера 9 журнала, иштта газеташ а яздайтад клубо. Клуба эшаш йола хIамаш Iалашъярна клуба хьалхле лелаярна чIоагIа йоакхо еш ва клуба заведующи вола Дзортов Абукара Халис.

Дзортовс хIара кIиранна шозза кино хьажа йиш хулийт юрта бахача наьха. Клуб цIена порядкаца лелаярах районерча культуран отдело радиоприемник хьожаяьй цу клуба. Iалаьмате дика совгIат да из цу юртарча кагийча наха. Уж вай мел дувцар доллашехь, цхьадола кхоачамбоацараш а да клубе. Масала, кхоачамболлаш гIандаш дац, клуба хьалхашка а, юрта юкъе а гуча афишаш хьалъетта доскаш дац. Цхьабакъда, цу кхоачамбоацаращца товргволаш вац Дзортов Х. Шеко йоацаш ала мегаргда, Дзортовс ше кулгал ду клуб районе дикагIа йолча клубашца нийсса лелорг хилар. ХIанз клуба художественни самодеятельностан коллектив вIашагIтохаш ва Дзортов Х.

ЭГИЕВ.

21-га агитатора блокнот

Кепа а теха арадаьккхад Нохч-ГIалгIай ССКП обкома пропаганди агитацени отдела 21-гIа агитатора блокнот. Блокнота кертера статья я «Коммунизм хьалъеча керда толамаш дахарца хьалхашка довла!» яхаш. «Беседашта йола материалаш» яхача разделе язъяьй статьяш: Н. Шабаньянца «Нохч-ГIалгIай столицана хургъйола тIехьале», А. Воронова «Вай республике унахцIено лораяр», И. Лапоногова «40 шера машара байракха кIал». ХIара сага сих дулх, шура, даьтта кийчдара гIулакхa США-на тIехьакхуврга вай «яхача разделе я «Шера дола декхар-9 бетта кхоачашдаьд» яхаш Дм. Саблуковас язъяь статья. Саблуковас дувц Калиновский совхозерча хьайбашлeладераша даьха балха толамаш.

«Агитацен тохкамах» яхача разделе я Гудермесски конгорера бурутохаш волча Н. М. Корьяновас «Воай яхьа керда толамаш доахаргда вай» яхаш йола беседа.

Агитатораштa новкъостала блокнота тIа доаладаьд укх бетта лоархIаме долча деной календарь а, 1957 шера ноябрь бетта доагIаш дола темаш а, беседаш кийчъе езаш йола литература а.

Ю. ПАВОЛЯЕВ.

Школе Iана кхоачам баь бац

Наьсаречa вокзалера юкъера школа а, цу школера хьехархой а Iана доагаде дахча долаш бац. Дахча хIана дац вай школе аьлча, директор йолча Голиковас А. С. луш дола жоп яр да: «Вай дахча Бумата латт, из цигара хьада вай машинаш яц!?» Цу тийпара латт Наьсаречa вокзален школера доагоча дахчан гIулакх. Iалаьмате чехка оарцах бала беза райком а райисполком а, къаьстта райОНО а чехка школенна доаго дахча Iалашдара.

ГАЙТУКИЕВ Хь.

Школашка цIи ца ялийта леладу гIулакхаш

ЦIи ца ялийтара духьа геттара чIоагIа лелае еза цIера духьал йола режим. Из режим къаьстта чIоагIа лелае еза гIишлонаш йIоахъеш а царна сердало телаш а йола прибораш болх беш йолча хана.

ДукхагIа йолча хана цIи йоал гIишлоний дахчан оатхалаш (ехка йовкъаш, гIайбаш, тховнаш, ийнаш, сарпалаш) пешкищеи трубащеи вIашагIкхийтта хиларах. Пешкаши трубаши чIоагIа йIоахлу, гIишлоний дахчан оатхалаш лакха температура хиларах йокъалий, кхорзаъяле дIаовтт. Цудухьа тоъам ба пешках е трубах доаллача Iургах арабаьнна зIаммига сийг дIакхийтача уж оатхалаш лота а енна

ЦIИ ЯЛА.

ЦIи ца ялийтара духьа пешкий тIа ца а оттаеш, кирпашках е кхерах яьча кIийлен тIа оттае еза, гIишлоний атта лоталуш йола оа халаш пешкащеи рубащеи вIашагIкхийта ца хилийта царна юкъе кирпашкех (38 сантиметрал кIезигагIа хургъйоацаш) юкъ йолла еза. Дика пожарно-технически нормаши, пожарни охранан инструктажи ховш болча говзача печникашта мара ховргдац еззача тайпара пешк йолла.

ЦАРГА БАЙТА БЕЗА ИЗ БОЛХ.

ЦIи атта йоаккхаш боккха кхерам ба трубашта чухьнахьа гулбенна кIурз. Из боагача хана, из сов бIоахбаларах трубах сийгаш ара а ухаш, бада тIа IотIалег. Школашкара трубаш кIурзах цIенъе еза бетта цкъа е шозза. Цхьан дийнахьа доагIа доагам мара.

ЛЕЛАДЕ ЙИШ ЯЦ

Центральни отоплени йолча школай котельнешка. Мазутаца йоагаеш йолча пешкашта хьалхашка гIум чу а йолаш йоалгIош оттаду. ГIум хувца еза цунна мазут чудолларга хьежжа. Ханза санна мазут лаьтта Iододе цунна тIа сихха гIум тесса, из гIум дIа а яьккха, цун метте цIена гIум тасса еза.

ШКОЛАШКАРА ЦХЬАККХА ДИЧА А ОТТАЕ ЙИШ ЯЦ

ханна йола аьшка е чона пешк.

ЦIи ялара бахьанаш ца: телха дола электрически аьшксаьргаш, лоаца замыкани, электроаьшксаьргашта болаш бола сов мухь. Лоаца замыкани хул электроприбораши аьшкасаьргаши во леладарах. Лоаца замыкани ца хилийтеи электроаьшксаьрга боагIаш бола мухь совгI ца балийтеи предохранителащ увттае еза, бокъонаш (йицъялийта) а йиш яц. Телха электропроводка монтерага мара тоаяйта мегаргъяц.

ЦIи ялара духьал дола гIулаккхаш къаьстта чIоагIа леладе деза химически лабораторешкеи, физически кабинеташкеи, школашкарча библиотекашкеи, лабораторешкеи, мастерокешкеи сиха лоталуш, йола хIамаши коачалаши кхы йолча хIамаех къоаста а еш, хIанз долча гIулакха боагIача боарамах мара лелае мегаргъяц. Хьехархочун бIарг тIа ца а латташ дешархошка шоашка

ЕЙТА МЕГАРГЪЯЦ

бертолетови тух, кхы лелхаш йола хIамаш, атта лоталуш йола коачалаш, азотни е серни кислоташ, фосфори щелочни материалаши юкъе йолаш йола эксперименташ.

ЦIи яьначул тIехьагIа саг корзагIа валийта а мегаргдац воха а ца вохаш, сихха 01 номер йолча телефонах пожарни часть еха еза.

ЦIи ялара духьал йолча хIамаех школашка хила еза: цIи ялара духьал йола оатхалаш йолаш улг, огнетушителаш, пожарни рукав, гIум чу йола ящики хий чудола бешкеи. ЦIера духьал йола еррига инструменти, оборудовании оттае еза цIи яьлча сихха хьаэцалургйолаш, цIагIа хьачувоаллача.

Школашка цIиялраца лоаттабу къовсами цунна духьал леладу гIулакхаши — духхьала пожарни болхлой хинна ца а Iаш, цIера духьал йолча мероприятешта кулгалдерий а, бехкебарий а гулакх да!

Шолжа-гIалан добровольни пожарни общество.

Лора хьехамаш

Мишта лоралургва гриппах

Грипп—эггара зIаматIа йолча микробаша — вирусаша хьоадеш, чехка дIа—юха доала лазар да. Уж микробаш Iалаьмате зIамга я, итташ эзараш хIама доккхий деча электронни микроскопаца мара бIаргагащ уж. Гриппах цамогаш хилар бIарчча шера дIаьхдала йиш я. Хувцалуш, шийла ха эттарча цунах цамогаш хулараш дукхагIа хургба.

Гриппан вирус хул сага меража чу, къамарга шода чу. Грипп долча саго къамаьл деш, из кхайкавеш, цунна Iиршинг доалаш цун шодий цицхащца я грипп дIадолийта вирусаш. Феца саго са доахача моттигашка а кхаьче, нах цамогаш бу цо. Грипп дIа-юха даргда грипп долча саго лелаеча хIамашка гIолла а: пхьегIашца, мерех хьаккхача йовлакхаца, култех хьаккхаргаца, берий ловзаргашца. Из дIадала йиш я моаршал хотташ грипп долча сага кулг лацарца а. Грипп цIаьхха долалу: температура айлу, шийла хет, корта лаз, гола мел йолча каглуш санна хет, дулхаш лаз, деррига дегI лаз, низ бох. Грипп хила йиш я йIовхораш йоацаш, кхайкавеш, температура йоацаш, цхьабакъда цамогаш волчун дерригача дегIа хьал хала хургда, чIоагIа кIаьдваларца, виззалца хIама ца юъаш хиларца, шийла лeларца, корта бохабу малар меларца грипп чехкагIа а кхет, токхаш халагIа а хул. Грипп харц дала йиш я: пехкашта, чурча лерга воспалени хила йиш я, дог кIаьддала йиш я. Грипп къаьстта кхераме да зIамгача бераштеи боккхийча нахаи.

Цу лазарах лораваларна ше чуваха моттиг цIена лоаттае еза, дийнахь массехказ фо кхетийта деза, хлора кIира теха 0,2 процент йолча хин цхьан ведра чу боккха ши Iаг кIира тасса еза) хица цIеноа чура цIенде деза. Гриппах цамогаш волчунга хьежаш диазза вIашта диллача хикисеца бат а мераж а дIакъовла еза. Батах хьерчаду хикиси хIара денна дутташ а йIайха аьшк тохаш а хила деза.

Гриппах цамогаш хургвоацаш е хIамаш леладе деза.

Iуйрийна кулгаш дулаш ший мераж чура сапаца йила еза дийнахь. Йодни настойкан цхьа тIадам мала беза 0,5 таблеткаш йола кальцекс мела еза дийнахь кхозза. Пудра санна кийчъяь йола пенициллин а стрептомицин а хьарца еза мери чу. Гриппана духьал кийчдаьча морза 0,25 йолчунца хIара мери Iургаца дикка са даха деза, из делга 5—7 цкъазза деш дIаяхьа еза из курс.

СССР-а унахцIено лораяра министерствос гриппана духьалара средстваш дукхагIа арахецилга чIоагIдаьд. ХIанз укх сахьата арахийца я «азерча» вируса духьалара 1,2 миллион гриппозни вакцинан дакъа, бIаьш литраш гриппана духьалара морз. Шу йисте даллалца арахецаш хургда 12—15 миллион вакцинан дакъа, 2.500 метр гриппана духьалара морз. Цу препараташца а медикаменташца а эггара хьалха Iалашъергъя грипп дукхагIа даьржа йола моттигаш.

Нагахь санна дезала юкъе гриппах цамогаш волаш саг вале, из дIакъоаставе веза дезалах е шийна цIа денна, е цIагIа цхьа са бенна, из са кхолларца къайла а боаккхаш, из волчара совгIа мел йола хIама дIаяккха еза. Гриппах цамогаш волчун кулгех хьекхарг а пхьегIа а къаьста хила еза.

Каст-каста сапаца кулгаш дила деза, моаршал хоатташ кулг лувцарах лоравала веза, Кхайкавеш а Iиршинг доалаш а меражаи батаи духьал йовлакх лаца деза. Унахо чувола цIа фо кхетийташ хила деза, цхьабакъда фо кхетийтилга унахочоа йIовхаращ хургйоацаш леладе деза. Грипп да аьнна хета бераш школе, детсаде, яслешка ахийта йиш яц.

Унахочо хIама массаз даъ, цо хIама диа пхьегIа кIежъяьккхача хица йила еза, кулгах хьекхаргаца из йокъа а ца еш. Унахо волча цIагIа Io а оттаяь, салфетка тIадалла деза цунна.

Унахочунга хьежачунга хикисе повязка, халат е атта диттa йиш йола барзкъа хила деза. Унахочо ший тугаш, духхьал цу гIулакха кийчъяьча, дезинфенкцен маркхал чуболча, тугашкхувсарга чу кхувса деза.

Мишта кийчбе беза дезинфекцен маркхал? Хин цхьан литрах 100 грамм хлорни кIира теха кийчбе беза из. Унахочун цIагIа, цучурча мебела а хIамашта а, иштта унахочун а цунга хьежачун а барзкъашта дезинфекци еш 0,2 процент йола хлорни кIиран сийрда хий кийчде деза. Из кийчбу хин цхьан ведарах хлорни кIиран боккха ши Iаг а тохаш.

Из дезинфекци соцае йиш яц унахо больнице Iоваллалца е лоро соцае аллалца.

Саго ший гигиена (дегI а барзкъа а цIена леладар) йизза лелаярца, майоаггIара дезинфекци лелаярца гриппах цамогаш ца хулаш лоралургва.

Спортаца а гимнастика ярца а, кердача фега шоай дегI чIоагIде. Физкультураси спортои дегI чIоагIду. Иштта чIоагIденнача дегIа грипп кIезгагIа хул.

Гриппаца къовсам лелабарна медицински болхлошта махулла новкъостал де деза бахача наха а къахьегамхой депутатий Советаша а.

М. МИРКОВСКАЯ,
Алма-Атерча санитарни кхетама городской цIен кертера лор.

РЕДКОЛЛЕГИ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01, отдела партийной жизни 2-41-23, отдел экономики 2-25-72, корректорской — 2-30-91.
СФ02536. Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3. Заказ № 7952